

MONIKA FRĖJUTĖ-RAKAUSKIENĖ

RUSŲ KOLEKTYVINĖS
ATMINTIES IR
TAPATUMO KONSTRAVIMAS
LIETUVOS SPAUDOJE
RUSŲ KALBA

LIETUVOS SPAUDOS RUSŲ KALBA APŽVALGA, PAGRINDINĖS TYRĖJŲ ĮVARDIJAMOS PROBLEAMOS IR ĮTAKA RUSŲ ETNINĖS GRUPĖS TAPATUMUI

2011 m. surašymo duomenimis, Lietuvoje gyvena 176,9 tūkst. (5,8 proc.) rusų. Didžiausia lyginamoji jų dalis įsikūrusi Visagino (51,9 proc.), Klaipėdos rajono (19,6 proc.), Zarasų rajono (18,7 proc.) ir Švenčionių rajono (13,3 proc.) savivaldybėse. Palyginti su kitais gyventojais, rusai, baltarusiai ir ukrainiečiai yra vyresnio amžiaus (0–19 metų minėtų tautybių gyventojų lyginamoji dalis buvo mažesnė negu vyresnio amžiaus grupių) (Gyventojai pagal tautybę... 2013: 1–4). 2011 m. surašymo metu rusų, kaip savo gimtąją kalbą, nurodė 87,2 proc. rusų tautybės gyventojų (2001 m. – 89,2 proc.) (Gyventojai pagal tautybę... 2013: 4).

Ir rusų tautybės žmonių, ir leidinių rusų kalba, Lietuvos statistikos departamento duomenimis, Lietuvoje mažėja. Pavyzdžiui, 1995 m. Lietuvoje ėjo 44 leidiniai rusų kalba, 2008 m. jų jau buvo tik 18, o 2011 m. – beliko 17, iš kurių 8 žurnalai. Iš viso 2011 m. Lietuvoje buvo leidžiami 262 laikraščiai (Zverko 2012). Leidiniai rusų kalba eina Vilniuje, Klaipėdoje, Šiauliuose, Švenčionyse, Visagine. Lietuvoje publikuojami pagrindiniai dienraščiai rusų kalba yra *Литовский курьер*, *Respublika* rusų kalba (išeina penkis kartus per savaitę) ir savaitraščiai – *Обзор* (išeina ketvirtadieniais) ir *Экспресс неделя*. Yra ir regioninių laikraščių: savaitraštis *Klaipėda* rusų kalba (išeina pirmadieniais), Visagine leidžiami savaitraščiai *Сызардас* (išeina ketvirtadieniais), *В каждый дом* (išeina penktadieniais), *Švenčionių kraštas* (rusų kalba išeina šeštadieniais) ir kt.

Reikia paminėti, kad pastaraisiais metais atsirado internetinė žiniasklaida, kuri, matyt, yra populiarsnė tarp jaunų žmonių – tai interneto žinių portalas *DELFI* rusų kalba ir savaitraščio rusų kalba *Литовский курьер* internetinė versija. Nuo 2012 m. taip pat pradėta leisti *15 min.* versija rusų kalba internete.

„Media House“ žiniasklaidos auditorijos tyrimų duomenimis, rusiškai kalbančių Lietuvos gyventojų skaitomiausias laikraštis Lietuvoje yra *Respublika* rusų kalba. Toliau pagal populiarumą eina *Lietuvos rytas*, *Respublika* lietuvių kalba, *Vakaro žinios* etc.

Iš savitraščių, leidžiamų įvairiomis kalbomis, pirmauja *Экспресс неделя*, toliau pagal populiarumą vadinami *Обзор*, *Литовский курьер*, *Пенсионер* ir *15 min.* Kitaip nei dienraščiai arba savaitraščiai, nelietuviams lietuviški žurnalai nėra įdomūs (Kokoškinas 2010). Interneto lankomumas panašus ir nepriklauso nuo tautybės. Pabrėžiama, kad lietuviai, kaip ir kitataučiai, skaito nelietuvišką žiniasklaidą – tarp jų iš spaudos rusų kalba populiariausi *Литовский курьер*, *Обзор*, *Экспресс неделя*, *Пенсионер* ir *Respublika* rusų kalba, o nuo 2002 m. gausiausia iš jų nelietuvišką auditoriją subūrė *Экспресс неделя* (Kokoškinas 2010). Nacionalinio skaitytojų tyrimo, kurį kasmet atlieka rinkos tyrimų ir verslo konsultacijų grupė „TNS Gallup“, duomenimis, 2011 m. iš penkiolikos savaitraščių pagal vidutinę skaitytojų auditoriją *Экспресс неделя* užėmė septintą vietą (5,1 proc. vidutinės skaitytojų auditorijos) (Žiniasklaidos tyrimų apžvalga 2011).

Kitakalbės žiniasklaidos misijos ir funkcijos visuomenėje yra įvairios. Viena vertus, manoma, kad ji turi integruoti kitataučius (šiuo atveju rusakalbius) į daugumos visuomenę, o kita vertus, atlikti kultūrinę misiją propaguodama savo etninės grupės kultūrą. Pavyzdžiui, 2010 m. rugsėjo 13–14 d. Vilniuje vykusioje tarptautinėje Pasaulinės rusų spaudos asociacijos konferencijoje, kur buvo aptariama vadinamoji „Rusijos humanitarinė intervencija“ ir rusakalbės žiniasklaidos plėtra Baltijos šalyse ir Europoje, Seimo narys J. Karosas teigė, kad kitakalbė žiniasklaida turi dalyvauti formuojant tautinių mažumų atstovų lojalumą valstybei, kurioje gyvena, nes kitu atveju gali atsirasti įvairių problemų ir konfliktų, taip pat ji turėtų padėti tautinei mažumai išsaugoti savo kultūrinę tapatybę (BNS 2010). Kitų manymu, tiesioginė nelietuviškos žiniasklaidos funkcija yra ne informuoti kitataučius Lietuvos gyventojus, nes, pasak *15 min.ru* naujienų portalo redaktoriaus R. Valatkos, „absoliuti dauguma Lietuvoje gyvenančių rusų, ukrainiečių ir baltarusių puikiai moka lietuvių kalbą“, bet „skleisti teisingą informaciją apie Lietuvą rytų erdvėje, kurioje žiniasklaidos laisvės vis dar yra labai suvaržytos ir kur pateikiama daug tendencingų tekstų apie mūsų valstybę“ (Staruoja *15 min.lt...* 2010).

Lietuvos spaudos rusų kalba tyrinėtojai sako, kad rusakalbė žiniasklaida neatspindi rusų bendruomenės poreikių Lietuvoje (beveik nėra vietinių, autorinių straipsnių, didelę dalį sudaro informacija, perspausdinta iš Rusijos leidinių; Liandzbergienė 2004); kitaip nei spauda lenkų kalba, mažai rašo apie savo skaitytojų dalyvavimą Lietuvos vidaus gyvenime (Beresnevičius 2003). Taip pat manoma, kad laikraščiai rusų kalba orientuoti į Rusijos pozicijos retransliaciją apie tam tikrus įvykius. Pavyzdžiui, Rusų filologijos katedros docentas, *Baltijskij archiv* redaktorius Pavelas Lavrinecas pabrėžia, kad rusakalbė žiniasklaida orientuojasi į savo skaitytojų interesus, o jiems „įdomus Rusijos požiūris“ (Zverko 2012). Apskritai, galime teigti, kad trūksta nuodugnesnės rusakalbės žiniasklaidos analizės Lietuvoje.

Apžvelgus žiniasklaidos etninėmis mažumų kalbomis tyrimus, galima išskirti keletą krypčių. Vieni mokslininkai, dažniausiai politologai, vartodami sąvokas „Rusijos informacijos geopolitika Lietuvoje“, „geokultūrinės Lietuvos orientacijos“, „Rusijos ir Vakarų informacinės erdvės“ (Maliukevičius 2008; Ramonaitė, Maliukevičius, Degutis 2007) žiniasklaidą rusų kalba mano esant politinės įtakos ne tik Lietuvoje gyvenantiems rusakalbiams, bet ir kalbantiems lietuviškai įrankį Rusijos rankose. Pavyzdžiui, ištyrę, kokias kalbas Lietuvos gyventojai moka ir kokias žiniasklaidos priemones renka, mokslininkai padarė išvadą, kad Lietuva patenka į Rusijos informacinę erdvę, nes absoliuti dauguma Lietuvos gyventojų moka ir supranta rusų kalbą, kitaip nei anglų kalbą, kurią moka tik 17 proc. Lietuvos gyventojų (Ramonaitė, Maliukevičius, Degutis 2007: 85). Taip pat N. Maliukevičius atkreipia dėmesį į aktyvią Rusijos žiniasklaidos, sėkmingai įsitvirtinusios Pirmojo Baltijos kanalo (PBK) televizijoje, kurią žiūri didelė dalis Lietuvos rusų, poziciją, didėjančią Rusijoje pagamintos produkcijos kiekį populiariausiose Lietuvos televizijose – LNK ir TV3, didžiuosiuose Lietuvos miestuose (Vilniuje, Klaipėdoje), rusiškos muzikos radijo stotyse dominavimą, o Lietuvos rusakalbė spauda, mano, atlieka labiau Rusijos naujienų apžvalgų funkciją, taip net pirminiu lygiu įtvirtinamas Rusijos dominavimas informacinėje erdvėje (Maliukevičius 2008: 133).

Dar viena kitakalbės (rusakalbės) žiniasklaidos tyrimų kryptis siejama su lingvistika ir tokiais sąvokomis kaip „lingvistinė globalizacija“, nes kalbų mokėjimas suteikia galimybę panaudoti savo kalbinius išteklius išplečiant žiniasklaidos prieinamumą ir yra „tapęs neišvengiamu visų globalizacijos dimensijų ir tarptautinių santykių palydovu, o pati kalba ir jos vartojimas yra veikiami globalių transformacijų“ (Nevinskaitė 2009: 146, 148). Autorė remiasi „Miestai ir kalbos“ Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos reprezentatyvia gyventojų apklausa, atlikta 2007–2009 m. vykdant minėtą tyrimą. Tyrimu atskleista, kad, atsižvelgiant į žiniasklaidos vartojimą užsienio kalbomis, dažniausiai buvo minimi kanalai rusų kalba (ne tik PBK, bet ir kiti pažintiniai Vakarų kanalai, kaip antai „Discovery“ ir kt.). Svarbu atkreipti dėmesį, kad respondentų užsienio, kitaip nei lietuvių, kalba laidų pasirinkimą lemia ne tik kilmė, bet ir laidų įdomumas bei kokybė (Nevinskaitė 2009: 154–155). Daroma prielaida, kad rusų kalba daliai žiūrovų gali būti tarpinė, leidžianti prieiti prie vakarietiškos kultūros, nes dažniau periodiką, televiziją, radiją rusų kalba klauso ir žiūri senesni gyventojai, o internete rusų kalba naršo jaunimas, kuris, net ir mokėdamas rusų kalbą, dažniau renka žiniasklaidą anglų kalba. Vyresni žmonės dar prisimena žymius tarybinių laikų veikėjus, todėl rusiškos laidos sudomina jiems pažįstamais žmonėmis ir temomis (Nevinskaitė 2009: 156–157). Pasak autorės, vis dėlto lieka neaišku, kiek respondentų pasirinkimą lemia žiniasklaidos kokybė ir kaip vertinama vartojamos žiniasklaidos kultūrinė kilmė (Nevinskaitė 2009: 157). Tyrimu taip pat teigiama, kad pagrindinė visus Lietuvos gyventojus pasiekianti

žiniasklaida yra lietuviška, nes, atsižvelgiant į įvairių tautybių atstovų kasdienį kalbų vartojimą matyti, kaip vartojama lietuvių kalba – „Rusai Vilniuje ir Klaipėdoje dažnai lietuviškai kalba 60 % atvejų, o kartais 32 % (Kaune atitinkamai 86 % ir 12 %) <...>. Rusai Vilniuje ir Klaipėdoje 54 % atvejų dažnai žiūri lietuvišką televiziją, o kartais – 38 % (Kaune šie skaičiai yra atitinkamai 77 % ir 21 %)“ (Miestai ir kalbos 2010: 79, 80). Kita vertus, autoriai neatskleidžia, kiek Lietuvos spauda rusų kalba yra svarbi didžiuosiuose Lietuvos miestuose gyvenantiems rusams ir rusakalbiam, kaip jie ją vartoja, ar ji jiems svarbi.

Kita tyrimų, analizuojančių žiniasklaidos turinį, kryptis remiasi tiek kiekybine, tiek kokybine sociologine analizės prieiga ir tiria etninių, religinių, kitų socialinių grupių (moterys, vaikai) reprezentaciją, etninių grupių nuomonės atspindžius tam tikrais klausimais spaudoje (Frėjūtė-Rakauskienė 2009; Beresnevičiūtė 2010; Frėjūtė-Rakauskienė 2005) arba etninių grupių tapatybės reprezentaciją miesto žiniasklaidoje (Kraniauskienė 2012). Tiriami ir spaudos rusų kalba kiekybiniai ir kokybiniai pokyčiai istorinėje retrospektyvoje (Sinočkina 2007).

TEORINIS LIETUVOS SPAUDOS RUSŲ KALBA TYRIMO MODELIS IR TYRIMO AKTUALUMAS

Šiame straipsnyje, remiantis atliktu kokybiniu tyrimu, bus aptariamas etninės grupės kolektyvinės atminties ir tapatumo konstravimas Lietuvos spaudoje rusų kalba. Pagrindiniais grupės tapatumo ženklais įvardijama istorija (istorinis laikotarpis, įvykiai, istorijos veikėjai, asmenybės, kultūros veikėjai, religiniai aspektai) ir tiriamos interpretacijos šiomis temomis viešajame diskurse (spaudoje). Straipsnio teorinis išėjties taškas remiasi požiūriu, kad, nykstant skirčiai tarp populiariosios (angl. *popular*), kolektyvinės atminties ir įteisintos istorinės atminties, didėjant žiniasklaidos vaidmeniui visuomenėje, „istorijos“ sąvokai arba istorijai įtaką padarė įvairios kolektyvinės atmintys (Halas 2008: 106). Nors kolektyvinė atmintis yra „artikuliuojama ir neformalioje komunikacijoje, vis dėlto kultūrinės atminties dalis ir vaidmuo, plintant informacinėms technologijoms, vis didėja, daugelį ne tik praeities, bet ir dabarties įvykių žmonės patiria per komunikacinius tarpininkus. Tokiu būdu, tarp „realaus“ įvykio ir atminties įsiterpus reprezentacijoms, iš visuomenės atminties gali išnykti įvykiai, kurie buvo svarbūs daugeliui jos narių, ir įsitvirtinti įvykiai, svarbūs tam tikrų grupių tapatybėms ir tikslams“ (Šutinienė 2008: 36).

Kolektyvinė atmintis yra suprantama remiantis Maurice'o Halbwachso apibrėžimu, kaip grupės atmintis apie jos pačios praeitį, kuri leidžia apibrėžti savo tapatumą sąlytyje

su kitomis socialinėmis grupėmis (Fine 2005 cituota iš Halas 2008: 107). Sociologinio tyrimo objektu tampa aktualių dabarčiai praeities elementų atrankos, perdavimo ir saugojimo mechanizmai, susiję su visuomenės galios santykiais, nes „tiek individuali, tiek kolektyvinė atmintis yra konstruojama dabartyje, atkuriant tuos praeities aspektus, kurie atitinka visuomenės ar grupių dabarties poreikius ir vertybes“ (Halbwachs cituota iš Šutinienė 2003: 7).

Reikia atsižvelgti ir į tai, kad skirtingų kartų istorijos žinios skiriasi, ji nėra pasyviai išlaikoma plačiai apibrėžtomis socialinėmis kategorijomis, bet taip pat aktyviai mobilizuojama įvairių veikėjų, individų, judėjimų ir daugiau ar mažiau organizuotų grupių dėl skirtingų politinių, moralinių ir juridinių tikslų (Schwartz 1982; Fine 2001 cituota iš Savelsberg, King 2005: 583), taip pat ji varijuos ir lyginant skirtingas tautas, skirtingų tautų suvokimus (Scott ir Zac 1993 cituota iš Savelsberg, King 2005: 583). Tautos kolektyvinė atmintis visada yra ginčytina, nes jos konstrukcija yra konflikto tarp skirtingų socialinių grupių, kurios perduoda ir siekia paskleisti savo specifinį požiūrį į praeitį, rezultatas (Savelsberg, King 2005: 589). Taigi neretai viešieji diskursai ir įvairios bendrų atminimo ritualų formos tampa priemonėmis, padedančiomis išlaikyti kolektyvinę atmintį (Connerton 1999 cituota iš Halas 2008: 107). Kodėl pasirenkamas toks teorinis požiūris? Pasak šiuolaikinių tyrinėtojų, tapatumo arba identiteto paieškos žiniasklaidos priemonėse (ypač spaudoje) yra siejamos su kolektyvinės atminties išraiška (Le 2006: 709). Pavyzdžiui, Lang ir Lang (1989 cituota iš Le 2006: 709), tyrinėję pagrindinių pranešimų apie praeitį ir kolektyvinės atminties turinio ryšį, padarė išvadą, kad kolektyvinė atmintis – tai praeities tipas, kai daugelis žmonių, taip pat ir žurnalistų, skirtingai atkartoja istoriją (istorinę praeitį, tyrinėtą istorikų). Kolektyvinė atmintis įgyvendina orientaciją į praeitį, kaip ir naujienos, pranešimai struktūruoja (įrėmina) pranešamas žinias (angl. *agenda setting*) (Le 2006: 709). Manoma, kad vykstant atminties demokratizavimui viešuosiuose diskursuose įvairios socialinės grupės stengiasi rekonstruoti savo praeities šaknis (suvokimą), o žiniasklaida, pasitelkusi modernias technologijas, suteikė galimybę viešinti ir skleisti įvairias praeities potyrių reprezentacijas (Halas 2008: 109). Taigi, galima kalbėti apie medijas (žiniasklaidą) kaip apie betarpišką ir tiesioginę istorijos klastotoją, kuri reprodukuoja vis daugiau įvairialypių kolektyvinių atminčių, o pasikėsinimas į tam tikros grupės kolektyvinę atmintį gali būti įvardijamas kaip savotiška simbolinio smurto rūšis (Halas 2008: 109).

Kalbant apie kolektyvinę atmintį, kaip tapatumo konstravimą spaudos diskursuose, reikia turėti omenyje, kad žiniasklaida yra suvokiama kaip „pateikianti“ dominuojančių grupių „pozicijas“ arba nuomones (van Dijk 2000, 2006), t. y. kad žiniasklaida formuoja visuomenės nuomonę atstovaudama tam tikroms (dažniausiai dominuojančioms, turinčioms išteklių prieiti prie žiniasklaidos informacijos šaltinių) grupėms, atspindi šių

visuomenės grupių požiūrius ir nuomones. Pasitelkusios istoriją, kaip pagrindinį įrankį, dominuojančios grupės kuria šiuolaikišką nacionalinį sąmoningumą (taip pat ir istorijos įsisąmoninimą), leisdamos visiems etninės daugumos bendruomenės nariams pripažinti „pagrindinę grupės vertybių sistemą“ (Shils 1982: 106 cituota iš Halas 2008: 108).

Taigi, atminties politikoje (socialinės tvarkos įteisinimui, kolektyvinio identiteto ir kolektyvinės atminties formavimui) svarbus vaidmuo tenka šiuolaikinėms visuotinai prieinamoms (angl. *global*) medijoms (žiniasklaidai) ir jose vykstantiems atminties politikos „simboliniams karams“ (Hallas 2008: 110). Manoma, kad visuotinė atminties politika ir visuotiniai atminties simboliniai konfliktai yra naujas reiškinys, kuris tapo akivaizdus 2004–2005 m. kalbant apie šešiasdešimtąsias Antrojo pasaulinio karo metines ir karinius veiksmus, priartinusius karo pabaigą (Hallas 2008: 110).

Kaip išsakytų teorinių teiginių apie simbolinius konfliktus atminties politikoje, atspindimus, taip pat konstruojamus pasitelkiant žiniasklaidos priemones, iliustraciją galime paminėti Latvijos ir Estijos spaudą rusų kalba. Pavyzdžiui, Latvijos mokslininkė, tyrinėjusi spaudos turinį Latvijos spaudoje latvių ir rusų kalbomis, sako, kad aprašomi įvykiai sutampa, tačiau jų turinys, įvykio aprašymo pateikimas, akcentai, argumentai labai skiriasi ir nekinta laikui bėgant (Šulmane 2010: 240). Tarkim, spauda latvių kalba retai rašo apie rusus, kurie kalba keliomis kalbomis, yra patenkinti gyvenimu, nelaukia, kad Rusija juos apgins, ir neremia Rusijos politikos, taip pat yra tik keletas straipsnių, kurie bando suprasti gimusįjį Rusijoje, kuris bando įrodyti savo Latvijos istorijos ir kalbos žinias, o spauda rusų kalba niekada neaprašo Latvijos legiono narių likimo ir nebando suprasti latvių, kurių galimybės kalbėti latvių kalba Latvijos sostinėje yra ribotos (Šulmane 2010: 243).

Istorinės praeities reprezentacijas Estijos spaudoje estų ir rusų kalba tyrinėję mokslininkai (Vihalemm, Jakobson 2011) teigia, kad galime kalbėti apie du atsiskleidžiančius rusų identiteto tipus estų spaudoje rusų kalba: diasporos identitetas ir lokalus identitetas (t. y. Talino ir Narvos). Tiriamoje Estijos spaudoje rusų kalba pokarinių imigrantų iš Rusijos (Tarybų Sąjungos) grupė buvo vaizduojama kaip atlikusi carinės santvarkos modernizacijos ir šalies išvadavimo nuo fašizmo misiją (Vihalemm, Jakobson 2011: 724). Sakoma, kad tirtoje Estijos spaudoje rusų kalba ir estų kalba „atminties dualumas“ nebuvo susijęs vien tik su Antruoju pasauliniu karu, o poleminė įvykių reprezentacija buvo matoma kelete laikotarpių ir įvykių – tai Rusijos valdžia ir Petras Pirmasis, Tartu taikos sutartis, Molotovo–Ribentropo paktas, ekonomikos krizė 1930 m. ir labiausiai – Antrasis pasaulinis karas (Vihalemm, Jakobson 2011: 725).

Lietuvoje Klaipėdos rusų tapatybės reprezentacijas miesto žiniasklaidoje tyrusi S. Kraniauskienė teigia, kad „rusiškosios tapatybės modeliai kurti remiantis skirtingomis atminties kultūromis“ (Kraniauskienė 2012: 147). Viena bendruomenės dalis siekė

savąją tapatybę pripildyti kultūrinių praktikų, atkartojančių ikisocialistinės / carinės Rusijos visuomenės gyvenimo rutiną ir pasaulėžiūrą, kita – plėtoti universalesnes kultūrinės idėjas, neturinčias ideologinių sąsajų su sovietine sistema. Taip pat „rusiškasis identitetas stiprintas istorinės atminties praktikomis – Pergalės Antrajame pasauliniame kare minėjimais“ (Kraniauskienė 2012: 147). O kokius Lietuvos rusų identitetus (taip pat ir religinių) konstruoja Lietuvos spauda rusų kalba? Koks istorinis laikotarpis, istorijos, kultūros veikėjai vyrauja, kokios pateikiamos istorijos įvykių interpretacijos? Ar tikrai spauda tampa aktyviu rusų kolektyvinės atminties išraiškos ir simbolinių konfliktų lauku ir kas tampa pagrindiniais kolektyvinės atminties, o kartu ir istorijos, kaip svarbaus identiteto ženklo, kūrėjais, „konstruotojais“ Lietuvos spaudoje rusų kalba? Į visus šiuos klausimus siekiama atsakyti straipsnyje.

Lietuvos spaudos rusų kalba tyrimas aktualus ir dėl politinių Lietuvos valstybės ir Rusijos Federacijos santykių aktualijų. Viena jų – 2007 m. (planuojama vykdyti iki 2025 m.) pradžioje Rusijos Federacijos pradėta „Tėvynainių“ programa (Государственная программа 2010), kuri, pasak politologo N. Maliukevičiaus (2010), yra vienas iš humanitarinės Rusijos politikos punktų, tarp kurių yra ir žiniasklaida, kurią pasitelkus siekiama sustiprinti rusakalbių ryšius su Rusija ir silpninti – su gyvenamąja vieta.

Identiteto sąvoka yra sinonimiška tapatumo sąvokai, remiantis idėja apie grupės (etninės) narių tapatumo su savąja ir skirtingumo nuo kitos suvokimą, kaip identiteto (identifikavimosi) pagrindą (Triandafyllidou 1998: 600), suteikiant savajai tam tikras sąvokas, kaip grupės, apibrėžimo reikšmes, kurios nekinta laikui bėgant (Eder 2009: 428).

LIETUVOS SPAUDOS RUSŲ KALBA TYRIMO METODOLOGIJA

Lietuvos spaudos rusų kalba turiniui tirti pasirinkta kokybinė turinio tyrimo metodologija, kaip vienas iš dokumento analizės tyrimo metodų, taikomų analizuoti spaudos turiniui. Toks metodas įtraukia visus įmanomus tyrimo žingsnius, susijusius su atranka, siekiant suvokti ir interpretuoti dokumento turinį. Toks metodas pagrįstas intuityviu suvokimu, analize ir dokumentų turinio apibendrinimu, taip pat logišku išvadų pagrįstumu (Добренъков, Кравченко 2004).

Tyrimo objektas – spauda rusų kalba. Tyrimui pasirinkti tam tikri laikraščio numeriai, o analizės vienetu – atskiri straipsniai. Analizės kategorija tyrime atitinka vieną iš pagrindinių identiteto ženklų, ja naudojantis yra konstruojamas grupių (šiuo atveju rusų etninės grupės) identitetas, tapatumas – tai istorija (praeities naratyvas, jo reikšmė

rusų tapatybei), o dar smulkesni kategorijos tyrimo vienetai yra istorinis laikotarpis ir vyraujantys įvykiai (pvz., Antrasis pasaulinis karas, Lietuvos Nepriklausomybės Atkūrimo Akto paskelbimas 1990 m., Lietuvos integracija į ES, kt.), istorijos, kultūros veikėjai, asmenybės (valdovai, politikai, rašytojai, muzikantai, dailininkai, režisieriai, aktoriai etc.), religija (šventės, religinės apeigos, maldos pastatai, hierarchai, svarbios religinės šventės), minimos ir aprašomos spaudoje. Analizuojant straipsnius atsižvelgiama ir į straipsnių šaltinius, norint atskleisti, kas konstruoja tiriamą kolektyvinę atmintį ir tapatumą. Labai svarbus ir vyraujantis straipsnio turinio kontekstas (lokalus, kai kalbama apie Lietuvos įvykius, asmenybes arba Lietuvos rusų bendruomenei svarbius įvykius ir asmenybes; Rusijos, kai kalbama apie istorinės tėvynės istoriją, kultūrą, veikėjus, asmenybes, ir Europos, kai kalbama apie Europos Sąjungą, Europos Sąjungos institucijas, ten vykdomą politiką etc). Taigi galima matyti, kokius tapatumus konstruoja Lietuvos spauda rusų kalba (lokalinį, tapatumą su Rusija ar Europa).

Kokybiniam spaudos tyrimui pasirinkta trejų, manoma, lemiamų Lietuvos valstybės raidai, metų spauda. Pirmiausia imta 1990 m. spauda rusų kalba, nes tais metais buvo atkurta Lietuvos nepriklausomybė. Antra data – 2004 m., kai Lietuva įstojo į ES, ir 2010 m., po pasaulinės ekonominės krizės, kuri, ko gero, galėjo pakeisti ne tik ekonominę, bet ir socialinę kai kurių žmonių (ypač etninių grupių) padėtį. Siekiant nuodugnesnės ir detalesnės kokybinės turinio analizės, tyrimo objektu pasirinktas ištisas laikraščio numeris, todėl, mažinant tiriamų laikraščių numerių kiekį (nes tyrimo objektu pasirinkti visų metų laikraščių numeriai, o analizės vienetu – įvairūs straipsniai, žinutės), tyrimui atrinkti visų metų laikraščių numeriai, publikuojami kas ketvirtį. Taigi į tyrimo atranką pateko trijų per metus išeinančių sausio, gegužės ir rugsėjo mėnesių numeriai. 1990 m. tiriamų laikraščių atrankoje padaryta išimtis – vietoje gegužės mėnesio imtas kovas, nes buvo norima atskleisti, kaip spauda rusų kalba „nušvietė“ Lietuvai svarbų istorinį įvykį – 1990 m. kovo 11 d. Lietuvos Nepriklausomybės Atkūrimo Akto paskelbimą. Be to, reikia atkreipti dėmesį, kad į analizę pateko gegužės laikraščio numeriai, kai yra švenčiamos Antrojo pasaulinio karo baigties metinės, kurios, kaip teigia mokslininkai, tyrinėjantys rusų identitetą (Potashenko 2010; Frėjutė-Rakauskienė 2011; kt.) yra svarbus rusų identiteto ženklas. Skirtingų laikotarpių Lietuvos spaudos rusų kalba duomenų lyginimas taip pat leis apčiuopti Lietuvos spaudos turinio pokyčius.

Atliekant spaudos atranką tyrimui, buvo atsižvelgta į regioninį veiksni, nes, kitaip nei lenkų mažuma, rusų tautybės žmonės gyvena skirtingose Lietuvos vietovėse, o dauguma jų – didmiesčiuose, todėl buvo atrinkti universalesni bendruomenei laikraščiai (seniau pradėti leisti ir kurių didesnis tiražas), o ne laikraščiai, skirti nedidelių miestų ar regionų gyventojams. Taigi buvo peržiūrėti du laikraščiai rusų kalba – *Советская Литва* (nuo 1990 m. kovo 16 d. pervadintas į *Эхо Литвы*) ir *Литовский курьер*.

Beje, atrankos kriterijumi netapo laikraščio tiražas, nes, manoma, laikraščiai nenurodo atitinkančio realybės tiražo, reklamos sumetimais jį padidina. Pavyzdžiui, 2011 m. *Экспресс неделя* vieno numerio tiražas siekė 60 000 egzempliorių, laikraščio *Обзор* tiražas yra 34 400, *Литовский курьер* – 20 600, *Respublikos* rusų kalba – 6 600, o *Klaipėdos* rusų kalba – 6 100 (Zverko 2012).

Dienraščio *Советская Литва* pasirinkimą lėmė tai, kad jis buvo pagrindinis tuo metu dienraštis rusų kalba. Šio laikraščio redaktorius buvo V. K. Jemeljanovas. Tai buvo visuomeninis politinis Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos ir Lietuvos Respublikos Ministrų Tarybos laikraštis. 1990 m. šis laikraštis dar buvo dienraštis, leidžiamas kasdien. Įdomu pažymėti, kad 1990 m. kito jo statusas. Pavyzdžiui, tai atspindi ir laikraščio apipavidalinimas, pirmiausia formatas, kuris nuo 1990 m. gegužės 15 d. (105 nr.) sumažėja dukart ir popierius pasidaro prastesnis, nei buvo.

Taip pat svarbu pabrėžti, kad 2004 ir 2010 m. spaudos turiniui tirti pasirinktas kitas laikraštis rusų kalba – savaitraštis *Литовский курьер*, nes *Эхо Литвы* 2001 m. bankrutavo. Birutė Sinočkina, tyrinėjusi Lietuvos spaudą rusų kalba, cituoja N. Mackevič, kuri rašo, kad laikraštis *Эхо Литвы* neilgai trukus iki gyvavimo pabaigos išeidavo labai mažu tiražu – 2 000 egzempliorių, bet netgi 24 proc. viso to kiekio buvo nurašoma į makulatūrą (Sinočkina 2007: 25). Vyriausiojo *Эхо Литвы* redaktoriaus pavaduotojo straipsnyje pavadinimu „Lietuvoje neliko laikraščių rusų kalba“, parašytame 2001 m., paaiškinama, kad *Эхо Литвы*, leidžiamas daugiau negu 60 metų ir susilaukdavęs išskirtinio rusakalbių dėmesio, bankrutavo ekonominiais sumetimais, jam atsisakė padėti ir valdžia (Sinočkina 2007: 126).

2010 m. Lietuvos spaudos rusų kalba turiniui nagrinėti pasirinktas *Литовский курьер* dėl numanomos, skirtingai nei kitų laikraščių, orientacijos į vietos rusų bendruomenę Lietuvoje. Pavyzdžiui, B. Sinočkina sako, kad, kitaip nei *Обзор*, *Литовский курьер*, nors pradžioje jie abu buvo rusų spaudos „apžvalgininkai“, evoliucionavo greičiau ir keitėsi palaipsniui: jame vis daugiau vietos ėmė užimti verstiniai straipsniai iš lietuvių spaudos, o paskui ir savarankiški straipsniai. Pokyčius rodo ir laikui bėgant (nuo 2004 m. rugsėjo) besikeičiančios laikraščio paantraštės: „daidžestas: savaitraštis, savaitinė užsienio spaudos apžvalga, Lietuvos rusų laikraštis“ (Sinočkina 2007: 137). B. Sinočkina taip pat rašo, kad *Литовский курьер* – orientuotas į jauniausius ir geriau apsirūpinusius, geriau socialiai besiintegrovusius į Lietuvos visuomenę žmones, geriau kalbančius titulinės nacijos kalba, kuriems skaitymas savo gimtąja kalba yra tiesiog komfortas. Kaip minėta, *Литовский курьер* turi ir internetinę versiją, todėl, tikėtina, yra prieinamesnis laikraštis.

ISTORINIAI LAIKOTARPIAI, ĮVYKIAI IR ASMENYBĖS

Atlikus atrinktų straipsnių turinio analizę galima sakyti, kad 1990 m. spaudoje rusų kalba vyrauja lokalus kontekstas, vienaip ar kitaip minimi istoriniai įvykiai, datos siejasi su Lietuva, Lietuvos kontekstu. 1990 m. laikraščio puslapiuose aptinkamos istorinės asmenybės, kurios yra labiau susijusios su Lietuva ir jos istorija – tai Vytautas Didysis ir norimas jam iki liepos 15 dienos, kai bus minimos Žalgirio mūšio 580-osios metinės, atstatyti paminklas Kauno centre. Taip pat minint kovo 16-ąją – Knygnešio dieną – pasakojama apie Lietuvos knygnešius ir knygnešį daktarą L. Vaineikį. T. Rybakovos straipsnyje „Lietuvių žemės milžinas“ rašoma apie parodą, skirtą A. Stulginskiui, 1920–1926 m. buvusiam Lietuvos prezidentu, vykstančią Lietuvos etnografijos muziejuje, ir apie A. Stulginskio biografiją, kurią jis parašė Sibire (*Эхо Литвы*. 1990. № 65, 20 марта).

1990 m. kreipiamas dėmesys ir į Lietuvos rusų istoriją – skaitytojai supažindinami su rusų kultūriniu palikimu Lietuvoje. K. Arefjeva straipsnyje „Pirmtakų prisiminimas, senovės prisiminimas“ pasakoja apie Šv. Eufrosinijos kapines, įkurtas XVIII a. Vardijama, kokie įžymūs žmonės čia yra palaidoti, kuo jie nusipelnė rusų kultūrai Lietuvoje. Pavyzdžiui, minimas A. Pščolko antkapis, ant kurio parašyta „Vilniaus stačiatikių cerkvių 1862–1871 m. statytojas“, tačiau nežinoma, nei kokių, nei kur, ir tikimasi, kad kraštotyrininkai, istorikai, rusų senienu Lietuvoje mylėtojai išsiaiškins ir aprašys. Autorė taip pat tikisi, kad, priėmus Lietuvoje įstatymą apie maldos namų ir kitų pastatų religinėms bendruomenėms sugrąžinimą, ilgainiui bus atstatyta grafienės Repninos koplyčia prie įėjimo į Vingio parką ir Puškinų šeimos namų cerkvė Markučiuose (*Эхо Литвы*. 1990. № 73, 29 марта).

Taip pat labai svarbu pabrėžti, kad 1990 m. Lietuvos spaudos rusų kalba puslapiuose atsispindi svarbi rusų tapatumui tema – Antrasis pasaulinis karas ir su juo susijusi įvykių interpretacija. Pavyzdžiui, skyrelyje „Laiškų apžvalga“ M. Buinicko straipsnyje „Pagarbatų metų žmonėms“ rašoma, kad praėjo jau 45 metai, kai Sovietų armija išlaisvino Klaipėdą ir visiškai išginė vokiečius iš sovietinės Lietuvos (*Советская Литва*. 1990. № 22, 27 января). 1990 m. randama ir kita istorinė tema, atliepanti to meto istorines aktualijas, – Stalino represijos ir jų pasmerkimas. Daugelyje straipsnių rašoma apie stalinizmą, Stalino biografiją, Molotovo–Ribentropo paktą etc., taip pat dienraščio puslapiuose, minint 120-ąsias gimimo metines, pagerbiamas ir V. Leninas (*Советская Литва*. 1990. № 57, 10 марта). Dar viena tema ir asmenybė skyrelyje „Istorija moko“, susijusi su istorinėmis 1990 m. aktualijomis, – aprašoma Rusijoje 1861 m. vykusio žemės ūkio reforma ir 1902 m. vykusio Stolypino reforma, nes straipsnio atsiradimo motyvu įvardyta sunki Lietuvos ūkio padėtis ir istorijoje bandoma ieškoti išeities iš susiklosčiusios

situacijos būdų (Г. Коноплев, кандидат экономических наук, *Советская Литва*. 1990. № 1, 1 января). 1990 m. laikraščio puslapiuose gausu ir straipsnių, atliepiančių istorines to meto aktualijas – planus skelbti Lietuvos nepriklausomybę ir įvykius, jau paskelbus kovo 11 d. Nepriklausomybės Aktą. Ypač gausiai *Советская Литва* rašoma apie Maskvos vykdomą politiką ir vietos politiką. Dažniausiai laikraščių pirmuosiuose puslapiuose rašoma apie partijos centro komiteto nutarimus, publikuojami M. Gorbačiovo, kaip SSRS generalinio sekretoriaus, įsakymai, viešos kalbos etc. Dauguma pranešimų iš Maskvos susiję su bręstančiu noru atkurti Lietuvos nepriklausomybę (pvz., spausdinamos naujienos apie Maskvoje organizuotą susitikimą aptarti susiklosčiusią situaciją po XX Lietuvos komunistų partijos suvažiavimo („Самостоятельная компартия Литвы: за и против“, *Советская Литва*. 1990. № 6–7, 10 января)). Taip pat labai daug dėmesio pirmuose sausio mėnesio numerių puslapiuose skiriama pasirengimui M. Gorbačiovo vizitui Lietuvoje ir jo aprašymui (aprašomi susitikimai su visuomene, darbininkais įvairiuose miestuose, susitikimai su kariškiais ir karinių dalinių, dislokuotų Lietuvos teritorijoje, vadais) ir įvykiams po šio vizito Baltijos šalyse M. Gorbačioviui grįžus į Maskvą. 1990 m. kovo puslapiuose reaguojama ir į kovo mėnesio įvykius, skelbiant kovo 11 dieną Lietuvos Nepriklausomybės Atkūrimo Aktą. Publikacijose nėra reiškiamą pozicija Kovo 11-osios atžvilgiu, o tiesiog informuojama, kas vyksta besirengiant skelbti nepriklausomybės aktą, kas atsitiks jį paskelbus. 1990 m. kovo mėnesio *Эхо Литвы* puslapiuose ryškiai figūruoja V. Landsbergis, kaip Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos pirmininkas, – daugiausia publikuojami jo kreipimais į Lietuvos piliečius, akcentuojant, kad paskelbtą Lietuvos nepriklausomybės atkūrimą galima arginti istorine teisybe, ramumu ir, svarbiausia, Lietuvos žmonių vieningumu (*Эхо Литвы*. 1990. № 65, 20 марта).

2004 m. labai padaugėja straipsnių, perspausdinamų iš Rusijos spaudos. Kita vertus, skyrelyje „Rusų klubas“ galima surasti straipsnių ir apie rusus, gyvenusius ir dirbusius Lietuvoje. Pavyzdžiui, L. Savuškinos straipsnyje „Gyvena prisiminimuose“ pasakojama apie tėvynainį, po Spalio revoliucijos atvažiavusį į Lietuvą, Ivaną Sokolovą – mokytoją, knygotyrininką ir poetą, kuris, baigęs mokslus Maskvos valstybiniame universitete, atvyko į Lietuvą ir 1929 m., išlaikęs lietuvių kalbos egzaminą, gavo Lietuvos pilietybę. Rašoma, kad jis dirbo Vilniuje, Kaune, Panevėžyje, Kuršėnuose ir Šiauliuose, ten ir palaidotas. Sakoma, kad, nors ir netapęs garsiu mokslininku, vis dėlto turėjo didelę įtaką savo mokiniais, tapusiems žymiais to meto visuomenės ir mokslo atstovais. 2004 m. *Литовский курьер* rusų kalba sausio numeryje vyrauja straipsniai, susiję su Antruoju pasauliniu karu. Pavyzdžiui, G. Akavickienės straipsnyje „Ne okupantai mes – išlaisvintojai“, skyrelyje „Lietuva: apie ką dar rašo“, perspausdintame iš *Kauno dienos*, pabrėžiama (I. Vlasovas, veteranų pensininkų sąjungos pirmininkas) gegužės 9-osios svarba, sakoma,

kad ši diena šventa veteranams (paskui pagal svarbą eina gal tik Naujieji metai). Straipsnyje rašoma apie retėjančias karo veteranų (veteranų pensininkų sąjungos), per „Didįjį Tėvynės“ karą „išvaliusių“ tėvynę nuo užpuolikų, taip pat visą likusią Europą nuo fašizmo, gretas. Sakoma, kad į dažnai karo veteranams užduodamą klausimą apie Lietuvos partizanų žudynes jie atsako, jog esą partizanus žudė kaip priešus, žudžiusius juos ir kovojusius ne prieš tikruosius okupantus „fašistus“. Straipsnio pabaigoje „redakcijos prieraše“ akcentuojami įvykiai apie vėliavų su nacistine simbolika demonstravimą per A. Hitlerio gimtadienį ir M. Murzos etninį nepakantumą kurstantys veiksmai Šiauliuose, kai buvo nuversta menora, ir stiprėjantis antisemitizmas Lietuvoje, kurie nesulaukia „deramo“ Lietuvos politikų, visuomenininkų atsako (*Литовский курьер*. 2004. № 2, 15–21 января). Atkreiptinas dėmesys, kad istorines temas (ypač susijusias su Antrojo pasaulinio karo baigtimi) gvildenantiems straipsniams įtaką daro ir redakcijos nuomonė, pozicija šiomis temomis, išsakoma straipsnio pabaigoje, kaip redakcijos prierašas arba komentaras.

Gegužės mėnesio *Литовский курьер* numeriai skirti jau tik vienintelei istorinei temai – Antrojo pasaulinio karo baigčiai ir Pergalės dienos paminėjimui. Ta proga laikraštyje spausdinami įvairių Rusijos institucijų Lietuvoje atsovų – Rusijos ambasadoriaus, Rusijos ambasados Lietuvoje socialinės globos skyriaus vadovo, taip pat Ukrainos, Baltarusijos ambasadorių Lietuvoje, Nacizmo aukų asociacijos prezidento sveikinimai Pergalės Antrajame pasauliniame kare dienos proga. Be sveikinimų, taip pat informuojama, kokiomis priemonėmis – programomis Rusijos Federacija palengvina karo veteranų socialinį gyvenimą (minima, kad 2003 m. buvo plėtojami glaudūs ryšiai su valstybiniu visuomeniniu fondu, skirtu palaikyti tėvynainius užsienyje, „Россияне“, kuris suteikia galimybę karo veteranams gydytis Maskvoje). Taip pat skyreliuose „Nuomonė“ ir „Atmintis“ perspausdinami straipsniai apie „Didįjį Tėvynės“ karą iš Rusijos laikraščių *Литературная газета*, *Московский комсомолец*, *Труд* (*Литовский курьер*. 2004. № 18, 6–12 мая). Kita vertus, „Вильнюсский вестник“ minimas ir lietuvių rašto atgavimo šimtmetis. Pasakojama, kad nuo 1863 m. buvo draudžiama spausdinti tekstus lietuvių kalba lotyniškėmis raidėmis, bet jie buvo spausdinami nelegaliai, tačiau Nikolajus II draudimą 1904 m. panaikino, taigi švenčiamas spaudos, kalbos ir knygos atgimimas. Pasakojama apie šios dienos minėjimą Seime su Seimo nariu Č. Juršėnu („100-летие возрождения Литовской письменности“, *Литовский курьер*. 2004. № 19, 13–19 мая). Laikraščio puslapiuose rugsėjo mėnesį rašoma apie veikėjus, susijusius su Rusijos istorija, pavyzdžiui, keturiolikmetį caro Nikolajaus II sūnų Aleksejų, kuris 1918 m. su visa savo šeima buvo nužudytas (*Независимая газета*, *Литовский курьер*. 2004. № 34, 26 августа – 1 сентября).

Kalbama ir apie Molotovo–Ribentropo paktą. Pavyzdžiui, *Литовский курьер* aržvalgininkas V. Būtėnas straipsnyje „Įmenant istorijos mįslės“ aptaria PBK rodytą laidą

apie Molotovo–Ribentropo paktą ir Lietuvos užsienio reikalų ministerijos atsaką, teigiant istorinių faktų iškreipimą, nes buvo neigiama Lietuvos okupacija. Autoriaus nuomone, neturėtų būti apsiribojama ideologinėmis klišėmis, bet pasitelkiami istoriniai argumentai, įrodantys laidoje pateiktų faktų netikslumą. Minima 1939 m. spalio 10 d. pasirašyta Rusijos ir Lietuvos tarpusavio pagalbos sutartis dėl Vilniaus ir Vilniaus krašto perdavimo Lietuvos Respublikai ir atskleidžiamos pasirašymo detalės, kurios išdėstytos Lietuvos pasiuntinio Maskvoje L. Natkevičiaus prisiminimuose apie tai, kad pasirašant sutartį dalyvavo Stalinas, Molotovas, Vorosiļovas ir kiti aukšti SSRS pareigūnai, o Lietuvai atstovavo J. Urbšys, S. Raštikis, K. Bizauskas ir L. Natkevičius. Retoriškai klausama, kodėl, užuot išlaisvinę Vilnių, Lietuvos atstovai važiavo jo „atsiimti“ į Maskvą ir šventė kartu su Stalinu? (*Литовский курьер*. 2004. № 39, 30 сентября – 6 октября).

Laikraščio puslapiuose minimas L. Valensos ir A. Brazausko pasirašyto draugiškų kaimyninių santykių susitarimo tarp Lietuvos ir Lenkijos dešimtmetis, ši sutartis vadinama tik simboliškai, nes pažeidžiami tam tikri punktai, užtikrinantys mažumų teises (pavyzdžiui, pažeistas 15 straipsnio 8 punktas, kuris mažumoms lygiomis galimybėmis užtikrina dalyvavimą visuomeniniame gyvenime, nes buvo įvestas 5 proc. barjeras mažumų partijoms rinkimuose) (Т. Анджеевский „Для меньшинств договор словно клочок бумаги“, *Литовский курьер*. 2004. № 17, 29 апреля – 5 мая). Be minėtų istorinių temų, 2004 m. spaudoje aktyviai gvildenamos ir politinės realijos, ypač vadinamoji „R. Pakso byla“, kuri aprašoma gana tendencingai ir apibūdinama kaip komedija, neturinti jokio realaus pagrindo („До цивилизованного государства далеко“, *Литовский курьер*. 2004. № 2, 15–21 января).

Beveik visuose 2004 m. gegužės laikraščių puslapiuose rašoma apie politinius ir socialinius padarinius Lietuvai integravusis į Europos Sąjungą. Gvildenamos tiek lokalinės socialinės problemos, su kuriomis, manoma, susidurs Lietuva, įstojusi į ES (kalbama apie ES darbo rinkų atvėrimą ir galimus darbo emigrantus, ekonominę Lietuvos atsilikimą ir naudą likusiems Lietuvoje specialistams (З. Барисас „Наши добровольные гастербайтеры“, *Литовский курьер*. 2004. № 3, 22–28 января), taip pat galima įtaka etninių mažumų padėčiai konkrečiai (rašoma apie atsirandančius „Europinius davičius“ daryti spaudimą Baltijos šalims etninių mažumų padėties, žmogaus teisių padėties klausimais (*Литовский курьер*. 2004. № 19, 13–19 мая). Straipsniuose pabrėžiama tiek teigiama integracijos pusė (ekonominė ir „Vakarų atėjimo iki Rusijos sienos“ nauda (В. Бутенас „Литва – уже в Евросоюзе“, *Литовский курьер*. 2004. № 18, 6–12 мая), tiek neigiama – brangsta vaistai, ES struktūrinių fondų mažėjimas, jauno darbo emigracija („Праздники и будни“, *Литовский курьер*. 2004. № 18, 6–12 май). Kita vertus, pabrėžiama Lietuvos integracijos į ES įtaka Lietuvos ir Rusijos tarpvalstybiniam santykiams (Lietuvos ir Rusijos prekybos ryšiai ir bendradarbiavimas)

(„ЕС – Литва – Россия“, *Литовский курьер*. 2004. № 17, 29 апреля – 5 май). Reikia akcentuoti, kad yra daug straipsnių ES tematika perspausdinama iš rusų spaudos, taip pateikiant Rusijoje vyraujančią poziciją ES atžvilgiu ir aktualinant Europos ir Rusijos santykius. Straipsniai apie ES yra perspausdinami iš *Московский комсомолец*, *Известия*. Kalbama ne tik apie ES, bet ir NATO. Pavyzdžiui, skyrelyje „NATO – žvilgsnis iš Rusijos“ interviu su Rusijos mokslų akademijos Geopolitinių problemų instituto viceprezidentu (rus. *вице-президент Академии геополитических проблем*) pateikiama priešinga oficialiajai Rusijos politikai pozicija dėl NATO plėtros į Rytus, kuri yra kritiška („NATO готовится к большой и серьезной войне“, *Литовский курьер*. 2004. № 21, 27 мая – 2 июня), tačiau yra ir pozityvių nuomonių apie pasikeitusią Lietuvos politiką šaliai tapus ES ir NATO nare, nes esą pastebimas manipuliacijos antirusiškoms nuotaikoms mažėjimas, kita vertus, teigiama, kad, norint bendradarbiauti su Rusija, reikia atsisakyti įvairių akcijų, kai persekiojami Antrojo pasaulinio karo veteranai, SS Latvijos dalinių maršų, reikalavimų Rusijai kompensuoti okupacijos žalą ir Juodojo kaspino dienos minėjimo, kai buvo pasirašytas „Molotovo–Ribentropo paktas“ (К. Воронов („Независимая газета“) „Избавляясь от мании величия и мании преследования“, *Литовский курьер*. 2004. № 34, 26 августа – 1 сентября).

Visas *Литовский курьер* rugsėjo 9–15 dienos numeris (36) skirtas įvykiams Beslane aprašyti. Daugumoje straipsnių ir komentarų, be publikuojamų Lietuvos rusų nevyriausybinų organizacijų (NVO) užuojautos pareiškimų Rusijai, piktinamasi įvykių Lietuvos viešojoje erdvėje komentarais (ypač V. Putino politikos Čečėnijoje kritika).

Laikraščyje *Литовский курьер* vyrauja naujienos iš Rusijos, ypač skyrelyje „Rusų klubas“ publikuojami straipsniai iš *Комсомольская правда*, *Известия*, taip pat skyreliuose „Aistros“, „Moralė“, „Vip personos“, „Kolizijos“, kur dominuoja straipsniai iš rusiškų laikraščių *Финансовые известия*, *Московский комсомолец*, *Независимая газета*, neretai rašantys apie rusų padėtį įvairiose šalyse, pavyzdžiui, rusų kalbos draudimą Ukrainos televizijoje, karinių Latvijos struktūrų bandymus užgniaužti judėjimą, ginantį rusų mokyklas Latvijoje, rusų kalbos „išnykimą“ iš Estijos televizijos, Švedijos žurnalistų sukurtą dokumentinį filmą apie Latvijos nepiliečius (*Литовский курьер*. 2004. № 17, 29 апреля – 5 мая). Taigi, nuo vietos rusų bendruomenės problemų aprašymo pereinama prie rusų problemų kitose šalyse aptarimo.

2010 m. ir gegužės, ir kitų mėnesių numeriuose vyrauja Antrojo pasaulinio karo tema, susijusi su šio karo baigties 65-ųjų metų minėjimu. Dėmesys skiriamas politinės partijos „Lietuvos rusų sąjunga“ (LRS) organizuojamoms eitynėms Klaipėdoje ir Vilniaus centre gegužės 9-osios proga. Antrojo pasaulinio karo baigties minėjimo fone piktinamasi ginkluotos kovos Lietuvoje prieš „okupantus“ hiperbolizavimu, esą tai yra abejotinų įvykių heroizavimas ir istorijos falsifikavimas apskritai ir Antrojo pasaulinio

karo konkrečiai. Rašoma ir apie tai, kad Lietuva didžiuojasi, o kartu iškraipo Lietuvių nacionalinės formuotės (7-asis policijos batalionas, vadovaujamas J. Simaškos, kuris kartu su šeštąja feldmaršalo fon Pauliaus vokiečių armija buvo apsuptas Stalingrade) dalinių karinius veiksmus prieš Raudonąją armiją Rytų fronte, pabrėžiant jo veiksmus Rytų fronte prieš bolševikus. Teigiama, kad nė vienas Lietuvos istorikas neatsižvelgia į faktus ir falsifikuoja istoriją (А. Иванов „Черная Гвардия Гитлера“, *Литовский курьер*. 2010. № 17, 29 апреля – 5 мая). Specialiame priede, skirtame 65-erių metų pergalės minėjimo jubiliejui publikuojamas ir J. Stalino, kaip vyriausiojo kariuomenės vado, Tarybų Sąjungos maršalo, 1945 m. gegužės 9 d. Nr. 369 įsakymas, nurodantis Raudonosios armijos kariams ir laivynui karo baigties proga saliuoti pergalingajai Raudonajai armijai, taip pat karinės kapituliacijos aktas, karo veteranų prisiminimai ir nuotraukos, fiksuojančios, kaip (džiaugsmingai ir su pagarba) Europos šalyse sutinkami Raudonosios armijos kariškiai ir vadai. Pačioje didžiausioje minėto specialaus priedo publikacijoje, užimančioje visą laikraščio atvartą ir besivadinančioje „1944–1945: taip išlaisvino Lietuvą“ spausdinamas Lietuvos žemėlapis ir parodomos karinių veiksmų Lietuvoje vietos ir fronto judėjimo, išlaisvinant atskirus Lietuvos miestus, schemas. Vardijamos datos ir tuo metu įvykę kariniai veiksmai. Taip pat aprašomi ordinų, suteikiamų už nuopelnus kare, įsteigimo istorija ir paskirtis (*Литовский курьер*. 2010. № 18, 6–12 мая).

Prisimenami ir Vilniaus miesto istoriniai relikvai – Žaliojo tilto skulptūros, tačiau kartojamos viešojoje erdvėje pasklidusios kalbos apie skulptūrų nukeldinimą nuo tilto ir kad taip norima ištrinti istoriją (sovietinę praeitį) („Советское прошлое не дает покоя“, *Литовский курьер*. 2010. № 21, 27 мая – 2 июня).

2010 m. daug rašoma apie įvairias dešiniojo ekstremizmo apraiškas Lietuvoje ir straipsniuose jos aiškiai akcentuojamos (pavyzdžiui, aprašomas Klaipėdos administracinio teismo nuosprendis, kad Kovo 11-osios plakatuose demonstruojama svastika, rasta archeologiniuose kasinėjimuose, yra senas baltų simbolis ir nėra uždrausta įstatymu; ES žmogaus teisių sprendimas Konovalovo byloje prieš Latviją) ir pateikiamos interpretacijos (E. Zurofo pareiškimas, kad toks Klaipėdos administracinio teismo sprendimas įžeidžia holokausto aukas; per Pergalės dienos minėjimo eitynes karo veteranams nebuvo leista įsisegti ordinų ir medalių, bet svastikas demonstruoti legalu, taip Lietuvoje įteisinta galimybė reabilituoti patį A. Hitlerį) (С. Городов „Свастика стала легальной?“, *Литовский курьер*. 2010. № 21, 27 мая – 2 июня).

Taigi, pabrėžiant ir kvestionuojant, taip pat pateikiant tendencingas minėtų straipsnių interpretacijas kuriamas Lietuvos (neretai ir Latvijos), kaip įteisintųjų viešą fašizmo ideologijos propagavimą, įvaizdis. Tarkim, skyrelyje „Lietuva, įvykiai ir faktai“ straipsnyje „Susitikimo vietos pakeisti negalima“, aprašant „Juodojo kaspino dienos“ („Molotovo–Ribentropo“ pakto pasirašymo diena) minėjimą prie A. Mickevičiaus paminklo,

redakcijos priedaše teigiama, kad ši vieta 2010 m. tapo nacionalistiškai nusiteikusių jaunuolių susirinkimo vieta (kovo 11 d. radikalios dešinės (ekstremistinių) pažiūrų jaunuolių eitynės, kur buvo girdimi šūkiu „Lietuva – lietuviams“, prasidėjo būtent prie šio paminklo) (*Литовский курьер*. 2010. № 34, 26 августа – 1 сентября).

KULTŪROS VEIKĖJAI IR ASMENYBĖS

1990 m. daugiau rašoma apie Lietuvos kultūros atstovus (poetus, rašytojus, kino režisierius ir operatorius – R. Skučaitę, J. Marcinkevičių, E. Nekrošį, G. Šablevičių, K. Matuzevičių etc.). Pavyzdžiui, straipsnyje „Lietuvių literatūra vieninga“ rašoma apie Stalino represijų metu iš Lietuvos ištremtus žmones, taip pat ir rašytojus. Manoma, kad net esant griežtai cenzūrai nuo 1970 m. Lietuvos literatūrai darbai skaičiumi ir reikšmingumu pranoko esančiųjų emigracijoje darbus (*Эхо Литвы*. 1990. № 67, 22 марта). Arba S. Macaitis straipsnyje „Tylūs pasišventėliai (rus. *подвижники*)“ teigia, kad dokumentinio kino režisierius G. Šablevičius ir operatorius K. Matuzevičius savo kūryba, skirtingai nei kiti, seniai palaikė nepriklausomos Lietuvos idėją ir „neplaukė pasroviui“ (*Эхо Литвы*. 1990. № 67, 22 марта). Aprašomų kultūros atstovų (poetų, rašytojų, dailininkų) pasirinkimas neretai priklauso nuo kultūros aktualijų – dažniausiai rašoma apie vykstančias parodas, koncertus, išleistas knygas, pristatomus spektaklius etc. Pavyzdžiui, aprašoma vilniečio keramiko Tamošiūno juodosios keramikos paroda Biržuose, fotografo M. Baranausko paroda Vilniaus Respublikinės kultūros rūmuose, kuri pristato Ilką, gyvenvietę Buriatijoje, rašoma apie Telšių kultūros mokyklos išleidžiamus trylika režisierių ir choreografų kaimo įstaigoms, kurie, tikimasi, dirbs Raseiniuose, Kėdainiuose, etc. Apibendrintai galime sakyti, kad šios asmenybės neatstovauja rusų arba rusakalbių bendruomenei, bet Lietuvos visuomenei apskritai.

1990 m. tiriamoje spaudoje taip pat rašoma apie kultūros veikėjus, atstovaujančius ne rusų, bet žydų (pristatoma G. Kanovičiaus kūryba (*Советская Литва*. 1990. № 6–7, 10 января)), baltarusių (skyrelyje „Istorijos puslapiai“ rašoma apie baltarusių liaudies poetą J. Kolasą ir jo ryšius su Vilniumi ir Vilnių, kaip baltarusių kultūros centrą, nuo amžiaus pradžios (Л. Кривицкий „Якуб Колас и Вильнюс“, *Советская Литва*. 1990. № 9, 12 января), taip pat apie baltarusių poeto M. Bogdanovičiaus rinktinę, išleistą lietuvių kalba „Šv. Onos bažnyčia Lietuvoje“ (*Эхо Литвы*. 1990. № 54–55, 7 марта), apie garsius baltarusių dailininkus (Ц. Матевосян, „Любовь и нежность“, *Эхо Литвы*. 1990. № 54–55, 7 марта)) ir ukrainiečių (rašoma apie poeto V. Stuso kūrybą (*Эхо Литвы*. 1990. № 191, 12 сентября) kultūrai. Galima daryti prielaidą, kad tokių veikėjų aprašymu *Эхо Литвы* bando pasiekti ir surasti auditoriją, taip pat skaitančią rusų kalba.

Vis dėlto daugelis kultūros naujienų (Rusijos teatrų gastrolių anonsai), o kartu ir kultūros asmenybių (P. Čaikovskis) aprašymų laikraštyje vienaip ar kitaip yra susiję su Rusija, Rusijos kultūra. Skyrelyje „Archyvai pasakoja“ rašoma apie J. Baltrušaičio draugystę su žymiu rusų leidėju S. A. Poliakovu (З. Афанасьева „Неизвестные письма Ю. Балтрушайтиса“, *Советская Литва*. 1990. № 2, 4 января); apie Rusijos kino režisierių S. Mirošničenko, kuris savo kūrybą Vilniaus visuomenei pristatė Meno darbuotojų rūmuose (*Советская Литва*. 1990. № 9, 12 января).

Laikraščio puslapiuose rašoma ir apie vietos rusų bendruomenei svarbius kultūros veikėjus, taip pat rusų nevyriausybinės organizacijos Lietuvoje („Tėvynė“ (rus. *Отечество*) (*Эхо Литвы*. 1990. № 68, 23 марта), vykdančias kultūrinę veiklą, organizuojančias renginius.

2004 m., kaip ir 1990 m., *Литовский курьер* rašo apie įkurtas Lietuvos rusų NVO (skyrelyje „Afiša“ publikuojami skelbimai, kviečiantys dalyvauti įvairiuose NVO renginiuose), naują žurnalą, leidžiamą rusų kalba (*Лад*), kuriame žadama atsakyti į klausimus apie rusų kultūros Lietuvoje šaknis, supažindinti su rusų kultūra ir jos asmenybėmis, skyreliuose „Rusų vardai Lietuvoje“, „Rusų literatūros mėgėjams“, „Kalbos kultūra“, „Nuomonių sankryžoje“ ir „Prieš veidrodį“ analizuoti ir šiandienines rusų problemas (*Литовский курьер*. 2004. № 38, 23–29 сентября).

Skyrelyje „Rusų klubas“ daug dėmesio skiriama rusų folkloro ir etnografijos padalinio valstybinėje B. Jonušo muzikos mokykloje, kuri 2004 m. padėjo atidaryti Vilniaus savivaldybė, vadovę I. Zacharovą (ji yra ir ansamblio „Аринушка“ vadovė) ir jos vyrą N. Zacharovą, išleidusi knygą *Dainuoja Lietuvos sentikiai*. Pasakojama, kad „Arinuškoje“ dainuoja apie 100 vaikų, o atidarius skyrių mokykloje bus galima mokytis muzikos profesionaliau, nes vaikai bus ruošiami stoti į Muzikos akademiją. Rašoma ir apie tai, kad knygoje pristatomos ne tik bažnytinės, bet ir kitos dainos, kurios neretai buvo draudžiamos aukštųjų dvasininkų sentikių, kurioms įtaką padarė ir sovietų kultūra; apie vadinamąsias „походушки“ – chorines šokių dainas. Pristatomi ir poros ateities planai – 2004 m. rusų folkloro festivalis „Покровские колокола“ (Л. Рыловникова, *Литовский курьер*. 2004. № 1, 8–14 января). D. Fedotovas straipsnyje pasakojama apie rusų visuomenės ir kultūros veikėją Lietuvoje J. Bachmetjevą ir jos vadovaujamą visuomeninės organizacijos „Мелос“ veiklą, rengiamus koncertus („Елена Бахметьева: для меня русский романс – тема родная...“, *Литовский курьер*. 2004. № 19, 13–19 мая). Laikraščio puslapiuose dėmesys skiriamas M. Dobužinskiui – vykšiančias M. Dobužinskio dienas jo vardo mokykloje, vykdančias projektą „Rusų kultūros istorinis paveldas Lietuvoje“, remiamą E. Čiudakovos „Jaunųjų talentų rėmimo fondo“. Planuojama M. Dobužinskio pamoka, mokslinė kultūrinė konferencija „Kūrybinis Mstislavo Dobužinskio paveldas“, jo darbų paroda ir tikimasi, kad šis renginys pritrauks

ne tik moksleivių, studentų dėmesį, bet ir išplėš kultūrinius Vilniaus, Rusijos ir Europos miestų ryšius (*Литовский курьер*. 2004. № 18, 6–12 мая). *Литовский курьер* laikraštyje skiriama vietos ir klasikinei rusų kultūrai ir tokiai jos asmenybei kaip A. Puškinas. Skyrelyje „Likimas“ iš *Деловой вторник* perspausdinamas A. Sidorovo straipsnis „Paskutinis A. Puškino žaidimas“ (*Литовский курьер*. 2004. № 36, 9–15 сентября). Nors 2004 m. yra straipsnių, parašytų vietinių autorių, gausu ir straipsnių, perspausdintų iš Rusijos spaudos, skyreliuose „Aplink pasaulį“, „Istorija veiduose“, „Žmonės ir žvėrys“, „Kalėdinės istorijos“, „TV kurjeris“, „Akivaizdu, bet neįtikėtina“, „Margas pasaulis“, „Namų magija“, „Profilis“, „Likimas“ – visi šių skyrelių straipsniai kalba apie šiuolaikinius Rusijos dainininkus, aktorius, kt. (T. Dogilevą, N. Michalkovą, I. Mirošničenko, L. Jarmolniką, O. Jankovskį, A. Makarevič, N. Vasiljevą, V. Merkurjevą, I. Čiurikovą, A. Džigarchanianą, J. Kobzoną, A. Samohiną, D. Banionį (straipsnis iš *Комсомольская правда*) ir daugelis kitų). Reikia pasakyti, kad straipsniai, perspausdinti iš Rusijos spaudos apie populiariąją Rusijos kultūrą (kartais ir klasikinę), jos atstovus, sudaro santykinai didesnę dalį, nei aprašantys Lietuvos kultūros asmenybes, tokių straipsnių ypač pagausėja 2004 m.

Skyrelyje „Numerio svečias“ straipsnyje „Žmogus iš „Rusų gatvės“ kalbinamas LTV laidos rusų kalba „Русская улица“ vedėjas Olegas Kordiukovas, kurio laida laimėjo festivalio „Эфирная шкатулка“ didįjį prizą (*Литовский курьер*. 2004. № 39, 30 сентября – 6 октября).

Minimos ir kitos rusų kultūros asmenybės Lietuvoje. Pavyzdžiui, rašoma, kad 2010 m. gegužės pradžioje rusų kultūrinė bendruomenė šventė respublikos liaudies artistės, Nacionalinio operos ir baleto teatro atlikėjos J. Čiudakovos 85-ąsias gimimo metines. Informuojama, kad šiai progai pažymėti A. Goštauto gatvėje prie namo nr. 4, kur gyvena E. Čiudakova, atidengta memorialinė lenta. Minima ir E. Čiudakovos sesuo I. Makovskaja, kuri įkūrė E. Čiudakovos fondą Lietuvoje (Ж. Наумова „В памяти и в сердце навсегда“, *Литовский курьер*. 2010. № 19, 13–19 мая). 2010 m. taip pat vuruoja straipsniai, perspausdinti iš Rusijos spaudos, kuriuose rašoma apie populiariosios Rusijos kultūros atstovus – muzikantus, dainininkus, aktorius, šokėjus, režisierius (pvz., grupė „Глюкоза“, Verka Serdiučka, I. Alferova, J. Striženova, L. Udovičenko, N. Kračkovskaja, V. Visockis, I. Smoktunovskis, S. Zacharova, A. Jakovleva, N. Michalkovas, M. Kozakovas ir kt.). Straipsniai apie šiuos kultūros atstovus spausdinami skyreliuose „TV kurjeris“, „Teatras“, „Asmenybė ir kinas“ ir perspausdinami iš Rusijos laikraščių *Собеседник*, *Известия*, *Новые известия*, *О.К!*, *Тайны звезд* ir kitų. Laikraštyje galima rasti informacijos ne tik apie šiuolaikinių Rusijos artistų, dainininkų gastroles Lietuvoje (pvz., Lolitos, A. Malinino, I. Muravjovos), bet ir Lietuvos rusų teatro premjeras, renginius.

KONSTRUOJAMAS RELIGINIS TAPATUMAS

1990 m. Lietuvos spaudoje rusų kalba labai aktualus tampa ir stačiatikių religijos klausimas – dar nepaskelbus, kad atkuriamą Lietuvos nepriklausomybę, pradėdama rašyti apie stačiatikybę, o šie straipsniai orientuoti į rusų bendruomenę, gyvenančią Lietuvoje. Bemaž kiekviename išleidžiamame dienraščio numeryje atsiranda pranešimų, straipsnių, fotoreportažų apie Stačiatikių Bažnyčią Lietuvoje, stačiatikių religines apeigas. Pirmiausia supažindinama su tam tikromis stačiatikių šventėmis, ritualais (Kaldėdos (Kristaus gimimo šventė), Kristaus krikšto šventė arba ritualas, Santuokos ritualas Stačiatikių Bažnyčioje), taip pat su esančiomis Lietuvoje stačiatikių cerkvėmis, jų įkūrimo istorija (Vilniaus Šv. kankinės Paraskevos (rus. *Пятницкая*) cerkvė, Vilniaus Šv. Dvasios cerkvė ir vienuolynas, Vilniaus Šv. Nikolajaus Stebukladario palaikų Pernešimo cerkvė, Vilniaus stačiatikių katedros Dievo Motinos Ėmimo į dangų cerkvė (rus. *Успенский Собор*) ir su stačiatikių hierarchais, esančiais Lietuvoje (arkivyskupu Chrizostomu). Pavyzdžiui, aprašoma, kaip rusų Stačiatikių Bažnyčia šventė Jėzaus Kristaus gimimą, ir Lietuvos televizijos tiesioginė transliacija iš Vilniaus Šv. Dvasios cerkvės vienuolyno. Rašoma ir apie Stačiatikių Bažnyčios Kristaus krikštytųjų ritualą, kai tą dieną visi eidavo prie vandens, jį krikštydavo šventikas, o po ceremonijos tą vandenį žmonės išsinešiodavo po namus. Rašoma, kad seniau kaimo žmonės tai darydavo patyliukais, bet „kadangi laikai keičiasi“, 1990 m. ceremonija Vilniaus stačiatikių katedros Dievo Motinos Ėmimo į dangų cerkvėje, kurios metu žmonės susirinko prie Vilnelės ir Lietuvos bei Vilniaus vyskupas Antonijus pakrikštijo vandenį, vyko dalyvaujant žurnalistams (Н. Попова „Пусть будут помыслы чисты“, *Советская Литва*. 1990. № 18, 23 января). Fotoreportažu laikraščio puslapiuose pristatomas ir santuokos ritualas, kuris vyko Vilniaus Šv. Nikolajaus Stebukladario palaikų Pernešimo cerkvėje. Pabrėžiama, kad „anais laikais“ santuoka nesusituokus bažnyčioje negaliojo, o dabar niekas nepasikeitė, tik faktas, kad tikintys žmonės bažnyčioje tuokiasi jau užregistravę santuoką civilinės metrikacijos biure. Publikuojamas ir istorinio pobūdžio V. Bikuličiaus straipsnis „Gėrio ir taikos pranašai“, kuriame aprašoma Vilniaus Šv. kankinės Paraskevos cerkvės įkūrimo istorija, supažindinama su jos įkūrėja Lietuvos rusų kilmės kunigaikštienė, ištekęsija už Lietuvos kunigaikščio Algirdo. Pateikiamas interviu (žurnalistas G. Šlevis) su paskirtuoju arkivyskupu Chrizostomu, kuris vadovauja Stačiatikių Bažnyčios Lietuvoje Vilniaus vyskupijai. Laikraščio puslapiuose pranešama ir apie religinių pastatų grąžinimą. 1990 m. laikraščio *Эхо Литвы* puslapiuose dėmesys skiriamas ir sentikiams. Pavyzdžiui, dėstytojas M. Kudriavcevas rašo apie Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto rusų katedros dėstytojų ir studentų susitikimą su rašytoju, žurnalo, *Vilnius* redaktoriumi V. Baranovskiu, kuris pristatė knygą *Raudona kruša* – bandymą

grožine forma atkurti 300 metų sentikių gyvenimą Lietuvoje ir Latvijoje. Rašoma, kad diskusija peraugo į bandymus kalbėti apie sentikių istorinius likimus ir poreikį toliau juos studijuoti (*Эхо Литвы*. 1990. № 68, 23 марта).

1990 m. laikraščio puslapiuose viešunami susitikimai, kuriuose bandoma ieškoti Lietuvos ir Rusijos kultūrinių sąsajų. Pavyzdžiui, aprašomos rusų kultūros dienos Vilniuje, kurios, sakoma, sulaukė gausios ir aktyvios auditorijos, vėdomos istorijos mokslų daktaro V. Bikuličiaus, rašytojo V. Baranovskio ir *Echo Litvy* redaktoriaus V. Jemeljanovo, kur buvo kalbama apie galias XVII a. siekiančias sentikių tradicijas Lietuvoje, buvo numatytas ir susitikimas su Chrizostomu bei cerkvės choro pasirodymas (*Эхо Литвы*. 1990. № 74, 30 марта).

2004 m. peržiūrėtuose *Литовский курьер* numeriuose taip pat rašoma apie stačiatikių religiją, stačiatikių šventes. Pavyzdžiui, *Литовский курьер* priede „Вильнюсский вестник“ straipsnyje „Kiekvieno kelias į cerkvę savitas“ Kristaus gimimo šventės proga, kai stačiatikiai švenčia „Святки“, apie stačiatikybės, Stačiatikių Bažnyčios vaidmenį kalbama su jaunosios kartos šventiku – Lietuvos stačiatikių vyskupijos, Maskvos Stačiatikių Bažnyčios, Šventosios Dvasios vienuolyno igumenu (šventiku) Antonijumi Gurinovičiumi (*Литовский курьер*. 2004. № 1, 8–14 января). Šventikas interviu teigia, kad stačiatikybės principas – su meile ir pagarba žiūrėti į kitaip mąstančiuosius, todėl, vadovaujantis šiais principais, Stačiatikių Bažnyčia veikti Lietuvoje nekyla problemų, jis sako, kad jei atsirastų lietuvių stačiatikių bendruomenė – mišios galėtų vykti ir lietuvių kalba. Dvasininkas teigia, kad tiek Lietuvoje, tiek Rusijoje Stačiatikių Bažnyčios užduotis – siekti paveikti žmogaus širdį, kad palengvintų jam pasiekti Dievo karalystę, o ir būdai tam vienodi – malda, dalyvavimas, vadovavimasis Dievo įsakymais. 2004 m. skyrelyje „Jūsų žiniai“ ir 2010 m. specialiaame skyrelyje „Dvasinė erdvė“, Dievo Motinos Apreiškimo (rus. *Знаменская*) cerkvės Vilniuje psalmininkas P. Fokinas supažindina su Stačiatikių Bažnyčios istorija, stačiatikių apeigomis, liturgija, jos reikšmėmis. Pavyzdžiui, rašoma, kad sausio 6 (pagal senąjį kalendorių gruodžio 26) dieną stačiatikiai švenčia Aušros Vartų Marijos dieną. Supažindinama su mišiomis (kaip jos vyksta, ką reiškia pati ceremonija) prieš Šv. Velykas (rus. *Утренняя*) arba rašoma apie artėjančią didžiąją Stačiatikių Bažnyčios šventę, jos reikšmę – Šventosios Trejybės dieną (rus. *Пятидесятница или Троица*), kurią kviečiama atsitraukti nuo teorijos ir sekmadienį apsilankyti vakarinėse mišiose (*Литовский курьер*. 2010. № 2, 14–20 января). Informuojama apie Lietuvoje vykstančias rusų stačiatikių šventes – Kalėdų sutikimą su sekmadieninės mokyklos prie Visų rusų šventųjų cerkvės Klaipėdoje auklėtiniais (*Литовский курьер*. 2010. № 2, 14–20 января). Skyrelyje „Reiškinio portretas“ rašoma apie stačiatikių žemės ūkio bendruomenę, įsikūrusią 30 km nuo Vilniaus, Mikniškėse, jos įkūrimo istoriją, įkūrėjus, dabartinę būklę („Михновская община: взгляд через

столетие“, *Литовский курьер*. 2010. № 3, 21–27 января). Informuojama ir apie rusų dvasinės muzikos XII festivalį Lietuvoje, vykstantį gegužės 9–15 dienomis (*Литовский курьер*. 2010. № 18, 6–12 мая).

ORIENTACIJA Į RUSŲ BENDRUOMENĘ IR RUSAKALBIŲ AUDITORIJĄ

Šioje dalyje pristatomi analizuoti straipsniai temomis, susijusiomis su aktualijomis, orientuojamomis labiau į rusų etninės mažumos auditoriją arba rusakalbius skaitytojus apskritai, taip pat atspindintys pačių skaitytojų dalyvavimą pateikiamos informacijos sraute (skaitytojų laišakai, užduodami klausimai, rašiniai dalyvaujant laikraščių redakcijų rengiamuose konkursuose etc.). Taigi lyginama, kaip ilgainiui orientacijos į auditoriją prasme kinta ir ar kinta laikraščio turinys. Ar orientuojamasi ir kada pradedama orientuotis į rusų etninę bendruomenę Lietuvoje arba „rusakalbius“ skaitytojus.

Reikia pasakyti, kad 1990 m. spaudos puslapiuose labai maža naujienų ar pranešimų, skirtų būtent Lietuvoje gyvenantiems rusams, jų bendruomenei. Galima išskirti vieną kovo 8 dienos *Echo Litvy* numerį, kuriame publikuojamas interviu „Privalau būti laiminga...“ su H. Kobeckaite, Tautybių reikalų komiteto pirmininke, kuriame kalbama apie moteris, jų problemas, patiriamas visuomenėje ir šeimoje, tačiau nukrypstama į nacionalinius klausimus, mišrias šeimas, jose kylančias problemas. Interviu jaučiama savotiška įtampa, sietina su artėjančia kovo 11-ąja, kai Lietuva planuoja paskelbti Nepriklausomybės Atkūrimo Aktą (*Эхо Литвы*. 1990. № 56, 8 марта).

Kalbant apie laikraštyje išsakomą poziciją dėl Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo paskelbimo fakto, vyrauja pozityvi nuomonė (*Эхо Литвы*. 1990. № 65, 20 марта). Yra ir keletas publikacijų, parodančių etninių mažumų poziciją Lietuvos nepriklausomybės atžvilgiu. Pavyzdžiui, publikuojamas tautinių mažumų koordinacinės asociacijos kreipimasis į Lietuvos Respublikos Aukščiausiąją Tarybą, kuriame sveikinamas Lietuvos nepriklausomybės paskelbimas ir tautinių mažumų atstovai kviečiami padėti bendromis jėgomis „Lietuvą sugrąžinti į kitų demokratinių Respublikų gretas“. Rašoma, kad tautinės bendrijos pasiryžusios koja kojon eiti su lietuvių tauta ir kartu spręsti kylančius politinius ir ekonominius klausimus, smerkiamos politinės jėgos, kurios kursto tautinę nesantaiką (*Эхо Литвы*. 1990. № 67, 22 марта). Etninių mažumų atstovai laikraštyje išsako savo poziciją ir kitais klausimais. Pavyzdžiui, reaguodamos į Rusijos desantininkų Vilniuje ir Kaune vykdomą jaunuolių, kurie neina tarnauti į tarybinę armiją, gaudymą ir Rusijos kariškių Lietuvos CK komunistų partijos ir Aukštosios partinės mokyklos pastatų užėmimą, etninių mažumų bendruomenės kreipėsi į M. Gorbačiovą,

pasisakydamos prieš SSRS kariškių kišimąsi į Lietuvos politinį gyvenimą ir prašydamos nutraukti neteisėtus veiksmus (*Эхо Литвы*. 1990. № 74, 30 марта).

1990 m. laikraščio puslapiuose taip pat leidžiama aktyviai pasisakyti skaitytojams iš įvairiausių Tarybų Sąjungos regionų nepriklausomybės atkūrimo klausimu skyrelyje „Negalime pasilikti nuosalyje“ (*Эхо Литвы*. 1990. № 67, 22 марта). Vieni skaitytojai sveikina Lietuvą nepriklausomybės atkūrimo paskelbimo proga („Aš Rusijos senbuvis gyventojas (rus. *коренной житель*), didžiariusis (rus. *великоросс*), sveikinu Lietuvos tautą nepriklausomos Lietuvos Respublikos atkūrimo proga, laiminu jus laisvės kelyje, mintimis ir lūkesčiais aš visada su jumis“), kitų nepriklausomybės atkūrimo paskelbimo aktas vadinamas netvarka (rus. *беззаконие*), o Sąjūdis ir liaudies frontai kaltinami nereikalingų aistrų kurstymu (*Эхо Литвы*. 1990. № 67, 22 марта).

Neretai laikraštis tampa ir tribūna valdžios institucijoms kreiptis į kitakalbius Lietuvos gyventojus, išsakyti poziciją dėl šių etninių mažumų bendruomenių. Pavyzdžiui, „Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos kreipimesi į Lietuvos tautines bendruomenes“ sakoma, kad Lietuva nuo Gedimino laikų turi tolerancijos kitoms tautoms tradiciją ir šią tradiciją ruošiamasi išlaikyti ir toliau (*Эхо Литвы*. 1990. № 65, 20 марта). Paskelbus apie nepriklausomybės atkūrimą, laikraščio puslapiuose V. Landsbergis kreipiasi į Lietuvoje gyvenančius lietuvius, rusus, lenkus, baltarusius, žydus, kairimus ir kitų tautybių žmones įspėdamas nepasiduoti provokacijoms ir vaidams, kivičių kėlėjams, kurių tikslas – išsklaidyti bendrumą, laisvės ir teisybės siekį. Kviečiama išlaikyti ramumą, tvarką ir brolišką požiūrį į savo artimą (*Эхо Литвы*. 1990. № 65, 20 марта).

1990 m. *Советская Литва* puslapiuose taip pat labai daug straipsnių, orientuotų į Lietuvos piliečiams (bet ne išskirtinai etninėms mažumoms) rūpimus klausimus. Kovo mėnesio *Эхо Литвы* spausdinami ir įvairūs Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos nutarimai, kuriuose pranešama apie naujos vyriausybės darbą, įstatymų priėmimus, pakeitimus. Taip pat rašoma apie visuomenės kontrolierių apsilankymą viešosiose Vilniaus maitinimo įstaigose; publikuojami narkologo patarimai, kaip gydyti alkoholizmą; pasakojama apie naujai pastatytus trijų kambarių butus statybininkams; apie Lietuvos paramos ir sveikatos fondo akciją Vilniaus gyventojams aukoti drabužius, batus, namų ūkio daiktus, kurie vėliau buvo išdalyti pagyvenusiems žmonėms, neįgaliems ir mažaturčiams; valstiečius, Kauno rajone gaunančius žemės privačiai ūkininkauti; rašoma, kad sustabdytas pirmojo atominės elektrinės bloko reaktorius, nes sugedo avarinio sustabdymo kabelis; apie Lietuvoje apdovanotas 116 daugiavaikių motinų; apie prastėjančią kriminogeninę Lietuvos situaciją ir kitas problemas bei aktualijas ir kt. Plačiau aptariama tema – sovietinėje armijoje tarnaujančių jaunuolių, nestatutiniai santykiai ir su tuo susijusios problemos. Daugiausia pasakoma pozityvi nuomonė – pasakojama

apie sklandžiai vykstančią tarnybą („Armija supažindino“), reiškiamas pasipiktinimas neigiamu kalbėjimu apie sovietų armiją (lietuvių kariškių, tarnaujančių Amūro srityje, laiškas „Mes labai susirūpinę“); baiminamasi dėl kintančio kariškio statuso visuomenėje – nuo garbingo iki siejamo su gėda ir nusikaltimu (tarnaujančiojo kariuomenėje motinos laiškas redakcijai „Aš didžiuojuosi“) (*Советская Литва*. 1990. № 1, 1 января). Kovo mėnesį kviečiama laikytis rimties ir kartu informuojama, kad buvo surinkta 1,5 milijono parašų dėl sovietų armijos išvedimo iš šalies, nes svetima armija daro ekonominę, ekologinę, psichologinę ir politinę žalą, tačiau pabrėžiama, kad čia visiškai nekalbama apie pačius kariškius ir jų šeimas. Taigi Lietuvos piliečių prašoma nekurstyti neapykantos ar kitaip nežeminti kariškių, nepriekaištauti jiems, kviečiama su jais būti draugiškiems, teisingiems ir tada su kariuomene bus atsiveikinta be skriaudų (rus. *не поминая друг друга лихом*) (*Заявление Верховного Совета Литовской Республики о статусе вооруженных сил в Литве*).

Dar viena dažnai pasitaikanti tema *Советская Литва* puslapiuose, skirta tik etninėms mažumoms Lietuvoje, o konkrečiai rusams – tai mažumų (rusų) švietimas. Ši tema – aktualiausia ir įvardijama kaip bene vienintelė problemiškiausia sritis, į kurią dėmesį daugiausia atkreipia rusų nevyriausybinės organizacijos, rusų visuomenininkai, mokytojai. Pavyzdžiui, straipsnyje „Mokykla siūlo bendradarbiauti“ rašoma apie mokyklą-laboratoriją (Vilniaus 63-iąją vidurinę mokyklą), inicijuotą rusų mokyklų asociacijos Lietuvoje, kur planuojama įgyvendinti visas naujausias pedagogines metodikas, taikomas ir čekų mokyklose. Ši mokykla, manoma, taptų rusų mokyklų mokytojų, kurių neruošia Pedagoginis universitetas, praktikos lauku. Manoma, kad reikia ugdyti pilietį, turintį ir rusų, ir Lietuvos kultūros žinių, kuris jaustųsi teisėtas Lietuvos pilietis. Keliamas ir naujų vadovėlių, programų trūkumas (*Эхо Литвы*. 1990. № 193, 14 сентября). Skyrelyje „Faktai ir komentarai“ straipsnyje referuojama apie mitingą, įvykusį prie Švietimo ir mokslo ministerijos, prieš užsienio kalbos statuso rusų kalbai suteikimą ir noro ją išbraukti iš privalomųjų mokomųjų kalbų sąrašo. Manoma, kad ir taip rusų kalbos pamokų skaičius jau sumažintas, o tos valandos atiduotos kitoms užsienio kalboms mokytis. Skundžiamasi ir kad rusistams nemokamos priemokos prie algų, kad panaikintos rusų kalbos pamokos pradinėse klasėse. Taip pat manoma, kad perkvalifikavus rusų kalbos mokytojus į lietuvių kalbos arba kitos užsienio kalbos mokytojus rusų mokyklose, rusų kultūros ir literatūros mokymas taps nebeprofesionalus. Kritikuojama ir „tautinės mokyklos“ sąvoka, nes esą yra bendra Lietuvos, bet ne lietuvių, rusų, lenkų, žydų, karaimų, totorių mokykla (*Эхо Литвы*. 1990. № 198, 21 сентября).

Kitas socialinio gyvenimo aspektas, ryškiai orientuotas į rusų ir rusakalbių bendruomenę Lietuvoje, yra susijęs su jų kalbine integracija. Pavyzdžiui, jau išleistų, įteiktų spaudai arba vis dar rengiamų vadovėlių, mokančių lietuvių kalbos, aptarimas. Straipsnyje

„1990 metai – lietuvių kalbos metai. Jums padės šie leidiniai“ rašoma apie tai, kad lietuvių kalbai suteikus valstybinės statusą ir po truputį įdiegiant ją į tarnybinę ir kasdienę sferą, daugeliui nelietuvių gyventojų, nemokančių lietuvių kalbos, iškilo didelė problema, kurios sprendimo būdu turi tapti vadovėliai, mokantys lietuvių kalbos. 1990 m. *Советская Литва* puslapiuose pradedama mokyti lietuvių kalbos ir taip bandoma paspartinti bei palengvinti rusų arba rusiškai kalbančiųjų kalbinę integraciją į besikeičiančią Lietuvos visuomenę. Pavyzdžiui, pirmojoje pamokoje supažindinama su lietuviškomis raidėmis, taip pat prašoma išversti mažą tekstelį į lietuvių kalbą. Užsiėmimą „Mokomės kalbėti lietuviškai“ laikraščio puslapyje veda D. Konstantinova (*Эхо Литвы*. 1990. № 65, 20 марта).

1990 m. laikraštyje aptariamoms problemoms, susijusios ir su lenkų mažuma Rytų Lietuvoje, kur ši mažuma daugiausia gyvena (spausdinamas ELTOS pranešimas iš Lenkijos dienraščio *Żećpospolita* apie Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos deputatų Č. Okinčico, M. Čoboto ir V. Suboico apsilankymą Lenkijos Senate, kur buvo išsakytas nepasitenkinimas lenkų mažumos padėtimi Lietuvoje – dėl mokyklų ir klasių lenkų kalba trūkumo, nesirūpinimo lenkų kultūros paminklais, užrašų lenkų kalba trynimo) (*Эхо Литвы*. 1990. № 193, 14 сентября).

2004 m. *Литовский курьер* labiau negu 1990 m. ima orientuotis į etninių mažumų auditoriją, nes sausio mėnesį spausdinama ypač daug informacijos, susijusios su socialinėmis paslaugomis, – informuojama apie naujus įstatymus, reglamentuojančius socialinį gyvenimą, – pensijas, rublinių indėlių kompensacijas, taip pat rašoma apie Vilniaus G. Petkevičaitės-Bitės suaugusiųjų mokymo centrą, kur galima įgyti profesinę kvalifikaciją, sparčiau integruotis į darbo rinką (*Литовский курьер*. 2004. № 2, 15–21 января). Švietimo ir mokslo ministerija *Литовский курьер* puslapiuose supažindina su parengtomis metodinėmis rekomendacijomis, kaip reorganizuoti mokyklų tinklą Lietuvoje, ypač kai kuriuose miestuose (Klaipėdoje, Šalčininkų r.), kuriuose reorganizacija labiausiai palies mokyklas, kuriose dėstomoji kalba yra tautinių mažumų (*Литовский курьер*. 2004. № 3, 22–28 января).

2004 m. *Литовский курьер* puslapiuose taip pat reklamuojamos Lietuvos privačios vidurinės ir aukštosios mokyklos, kuriose dėstomoji kalba yra rusų. Pavyzdžiui, Baltijos rusų institutas (*Литовский курьер*. 2004. № 20, 20–26 мая) ir „Вильнюсский вестник“ reklamuojama M. Mižigurskajos mokykla, įsikūrusi Naujojoje Vilnioje, kurioje mažos klasės, dirba du mokytojai ir pamokos vyksta tiek lietuvių, tiek rusų, tiek anglų kalba – vaikai, baigę šią mokyklą, moka lietuvių kalbą. Reklamuojasi ir M. Dobužinskio vidurinė mokykla (*Литовский курьер*. 2004. № 34, 26 августа – 1 сентября).

Dienraštis rusiškai kalbančius skaitytojus, ypač jaunąją jų kartą, bando įtraukti į diskusijas rusiškumo, rusų tapatumo tema – paskelbia *Литовский курьер* ir „Rusų kultūros Lietuvoje fondo“ kūrybinį jaunimo konkursą „Aš – rusas?“, „žada viliojančius“

prizus trims konkurso laimėtojams, kuriems Rusijos ambasada dovanoja keliones po Rusijos Aukso žiedą. Deklaruojama, kad konkursu siekiama sužinoti, kaip jaučiasi jaunoji rusų karta, kaip vertina rusų kultūrą, ar jaučiasi jai artima, kokią įsivaizduoja rusų daisporos ateitį Lietuvoje, kaip supranta savo rusiškumą ir kokių mato savo rusiškumo Lietuvoje išsaugojimo galimybių? (*Литовский курьер*. 2004. № 18, 6–12 мая). Ilgainiui laikraščio numeriuose buvo publikuojami konkurse dalyvavusiųjų rašiniai. Apibendrinti nuomones sunku, tačiau yra manančių, kad Lietuvoje, kur vyrauja neigiamos nuostatos rusų atžvilgiu, propaguoti rusiškumą sunkiau, nei Olandijoje, kur skaitytą dabar gyvena, kitas džiaugiasi išmokęs lietuvių kalbą, dar kiti kritikuoja Rusijos Federacijos poziciją išaukštinti valstybę prieš pilietį ir mano, kad rusai nėra vien tik Rusijos gyventojai, bet ir pasaulio piliečiai, turintys garbingai atstovauti rusų kultūrai (*Литовский курьер*. 2004. № 20, 20–26 мая).

Tiriamoje spaudoje rusų kalba 2004 m. taip pat atspindėtas ir „istorinės tėvynės“ interesus dalyvauti tėvynainių gyvenime. Pavyzdžiui, informuojama apie Vilniuje vykusį seminarą „Rusų nevyriausybinės organizacijos. Reikalingas dialogas“, kuriame keliami šių organizacijų bendradarbiavimo tiek su Lietuvos, tiek su Rusijos vyriausybe, Lietuvai įstojus į ES, klausimai. Informuojama, kad seminare taip pat dalyvavo Rusijos ir Lietuvos institucijų atstovai. Pavyzdžiui, Tautinių mažumų departamento atstovai supažindino su departamento parengta tautinių mažumų pagalbos Lietuvai stojant į ES programa (*Литовский курьер*. 2004. № 4, 24 января – 4 февраля).

2010 m. laikraščio puslapiuose ypač suaktualinta (labiausiai aptariama) švietimo tema, iškeliant etninių mažumų (rusų) poreikius. Minima dvidešimtmetį švenčiančios Lietuvos rusų mokyklų mokytojų asociacijos, įkurtos 1989 m., veikla, kuri pradžioje buvo skirta išlaikyti rusų kultūrą, bet ilgainiui peraugo į siekį išsaugoti rusų mokyklas Lietuvoje. Interviu su organizacijos pirmininke kalbama apie Lietuvoje likusias mokyklas, kuriose dėstomoji kalba yra rusų, mokyklų reorganizaciją ir artėjančią vidurinio mokslo reformą 2012 m., esą planuojant naikinti mokyklas tautinių mažumų kalbomis. Deklaruojama „kova“ už mokyklas tautinių mažumų kalbomis kartu su lenkų mažuma, teigiant, kad šie gali naudotis įvairesniais Lietuvos ir Lenkijos tarpvalstybiniais susitarimais, efektyviau siekti užsibrėžto tikslo (Н. Грихачева „Национальное самосознание длиной в 20 лет“, *Литовский курьер*. 2010. № 2, 14–20 января).

Bepresidedant naujiems mokslo metams dar aktyviau kalbama apie vidurinio mokslo reformą. Publikuojamame interviu su rusų mokyklų mokytojų asociacijos pirmininke aptariama dviprasmiška valstybės pozicija – reformos orientacija į etninių mažumų jaunimo integracijos palengvinimą, neatsižvelgiant į kasmetinių vidurinio mokslo mokyklų egzaminų rezultatus, patvirtinančius jaunimo integraciją. Taigi, daroma išvada apie norą asimiliuoti rusus (Н. Грихачева „Школы нацменьшинств – двуликая

реальность“, *Литовский курьер*. 2010. № 35, 2–8 сентября). Taip pat rašoma apie grupių rusų kalba darželyje mažinimą, siejamą su naujos vadovės atėjimu ir jos nurodymus personalui su ja bendrauti lietuvių kalba, tai vadinama „dirbtine lituanizacija“ – straipsnyje apie skaitytojo skundą dėl vaikų darželio Vilniuje „Žirniukas“, kur pradžioje buvo vien tik grupės rusų kalba, o dabar tokių liko tik dvi (Д. Тарасенко „Принцесса на горошине“, *Литовский курьер*. 2010. № 35, 2–8 сентября).

Kitas kitakalbių poreikis bandomas išspręsti 2010 m. *Литовский курьер* – „Juridinė konsultacija“, kai skaitytojams suteikiama galimybė teisininkams užduoti aktualius klausimus ir gauti į juos atsakymus (*Литовский курьер*. 2010. № 2, 14–20 января). Arba laikraščio skyrelyje „Apgink savo teises“ spausdinami blankai su paaiškinimais rusiškai, kokius duomenis prašoma pateikti, kuriuos užpildyti Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prašo lietuviškai. Viešinamas prašymas raštu paaiškinti, kodėl pensija sumažėjo daugiau negu prieš tai buvo skelbiama, ir pensijos perskaičiavimo metodika, susijusi su V. Kubiliaus vyriausybės 2009 m. išleistu įstatymu, kuriuo remiantis šalies pensininkams sumažėjo pensijos (*Литовский курьер*. 2010. № 3, 21–27 января). Dar vienas visuomeninio gyvenimo aspektas, nukreiptas į tikslinę auditoriją – rusus arba rusakalbius, – sausio mėnesį atsiradęs skyrelis „Nuo sekmadienio iki sekmadienio. Apžvalga: Lietuvos spauda“, kuriame apžvelgiami visi laikraščiai, leidžiami Lietuvoje lietuvių kalba. Ši apžvalga orientuota į tuos, kurie nesupranta ir neskaito lietuviškai.

2010 m. spaudoje atsiranda informacija, susijusi su rusų etninės grupės „istorine tėvyne“, – apie Rusijos Federacijos vykdomą „tėvynainių programą“, per kurią dalijamos stipendijos abiturientams Lietuvoje mokytis Rusijos universitetuose. Rašoma, kad 2010 m. skirta 130 stipendijų, taip pat publikuojamas Rusijos universitetų fakultetų ir specialybių, skirtų Lietuvai 2010 m., sąrašas (*Литовский курьер*. 2010. № 18, 6–12 мая). Laikraščio puslapyje atsiranda ir orientacija į kitus Lietuvos regionus, kuriuose gyvena rusai arba rusiškai kalbanti auditorija – be „Вильнюсский вестник“ (pradėjusio eiti 2004 m.), atsiranda ir priedas „Клайпедский вестник“. Orientuojamasi ne tik į Lietuvos regioninį aspektą, bet ir į artimiausius rusakalbius regionus už Lietuvos ribų – priede „Baltarusija šiandien“ pateikiamos naujienos, aktualijos iš Baltarusijos, skaitytojai supažindinami su šios šalies istorija.

IŠVADOS IR APIBENDRINIMAI

Spauda rusų kalba, žiniasklaidos skaitytojų tyrimų duomenimis, svarbi ne tik rusiškai, bet ir lietuviškai kalbantiems Lietuvos gyventojams. Nors rusakalbiai skaitytojai dažniausiai renkasi dienraštį *Respublika* rusų kalba, kuris išeina penkis kartus per

savaite, tirtas *Литовский курьер* greta kitų savaitraščių taip pat yra vienas iš populiariausių laikraščių ne tik tarp rusiškai, bet ir tarp lietuviškai skaitančių gyventojų (iš spaudos rusų kalba – šis laikraštis vienas populiariausių lietuviškai kalbančiųjų gretose).

Apibendrinant tyrimo duomenis galima daryti išvadą, kad žiniasklaida apskritai ir tyrinėta Lietuvos spauda rusų kalba konkrečiai yra suvokiama kaip istorinės, kolektyvinės atminties (praeities reprezentacijų) simbolinių kovų arba konfliktų laukas, o ypač svarbiu rusų kolektyvinės atminties konstravimo elementu tampa Antrasis pasaulinis karas, kaip istorinis įvykis, ir jo baigties interpretacijos. Antrasis pasaulinis karas ir Rusijos pergalė šiame kare – tai pagrindinis konfliktinis praeities įvykis, reprezentuojamas tyrinėtoje spaudoje rusų kalba. Pasitelkus jo baigties interpretacijų vieningumą (įvykio aprašymo pateikimas, akcentai, argumentai) yra konstruojamas rusų arba rusakalbių tapatumas (identitetas), atskiriant „savą“ ir „svetimą“ grupes.

Atsižvelgiant į tirtą Lietuvos spaudos turinį apie aprašomus, minimus istorinius įvykius, istorines, kultūrines asmenybes bei religiją galima sakyti, kad yra konstruojamas dvejopas Lietuvos rusų tapatumas – iš vienos pusės, nacionalinis (su Lietuva) bei lokalinis (su vieta, kurioje daugiausia gyvena rusų tautybės žmonės (Vilniuje, Klaipėdoje), o iš kitos – su savo istorine tėvyne). Kita vertus, reikia pasakyti, kad šių tapatumų konstravimo prioritetai kinta bėgant laikui, tam tikrais tyrinėjais metais vieni tampa dominuojantys, o kiti – nustumti į antrą planą. Pavyzdžiui, išanalizavus straipsnius apie istorijos įvykius, istorijos veikėjus ir pateiktas įvykių interpretacijas bei istorinių asmenybių vertinimus, matomi skirtumai, priklausantys nuo tiriamų laikraščių leidimo metų. 1990 m. vyrauja istorinė tematika, susijusi su įvairiais istorijos laikotarpiais. Pavyzdžiui, dažnai minimas sovietinis laikotarpis, pabrėžiant Stalino represijas, Molotovo–Ribentropo paktą, bet rašoma ir apie Rusijos imperijoje vykusią Stolypino žemės reformą. Minimoms ir įvairios istorinės asmenybės, susijusios tiek su Lietuvos, tiek su Rusijos istorija ir kultūra, tiek su Lietuvos rusų kultūra ir istorija. Pavyzdžiui, minimi tiek sovietinės Rusijos istoriniai veikėjai – Stalinas, Leninas, carinės Rusijos – Stolypinas ir tarpukario Lietuvos – Stulginskis, tiek LDK laikotarpio valdovas Vytautas Didysis, tiek carinės Rusijos sudėtyje buvusios Lietuvos knygnešiai. Taip pat minimi įvairių laikotarpių rusų visuomenės, kultūros veikėjai Lietuvoje (pvz., apie juos rašoma, kai su pažindinama su Šv. Eufrosinijos kapinėmis, kuriose jie ir palaidoti). Kalbant apie kultūrą, 1990 m. daugiausia rašoma apie Lietuvos kultūrines aktualijas, lietuvių menininkus, bandoma ieškoti Rusijos kultūros ir istorijos Lietuvoje „šaknų“ ir sąlyčio taškų. Taigi galime teigti, kad straipsnių turinys nurodo Lietuvos spaudoje rusų kalba konstruojamą lokalinį arba nacionalinį identitetą, susijusį su Lietuva. Tai pabrėžia ir straipsniuose pasitelkiama vietinių žurnalistų (korespondentų) paruošta ir publikuojama informacija.

Nuo 2004 m. pradeda vyrauti temos, vienaip ar kitaip susijusios su Antruoju pasauliniu karu, jo baigtimi, pabrėžiama kova su fašizmu, fašizmo ideologija. Ši tema ir jos eskalavimas gali būti susijęs su 65-osiomis Antrojo pasaulinio karo baigties metinėmis, kurios buvo švenčiamos 2004 m. Išsakoma ypač aiški pozicija ir šio karo eigos, įvykių ir baigties interpretacija, o straipsnių turinio diskursas gali būti grupuojamas į schemą: tiems, kuriems svarbi Antrojo pasaulinio karo baigtis ir jos paminėjimas, priešpriešinami tie, kuriems ji nėra svarbi. Pastebima, kad ypač tendencingai pateikiami faktai, siekiantys pabrėžti lietuvių, kaip palaikančių „fašistinę ideologiją“, ir Lietuvos, kaip šalies, kurioje matomos „fašistinės“ apraiškos (akcentuojamos ir kaskart straipsniuose apie Antrąjį pasaulinį karą minimos radikalios dešinės (ekstremistinių) pažiūrų jaunuolių organizuojamos Kovo 11-osios eitynės ir M. Murzos nepakantumą kurstantys pareiškimai bei veiksmai etc.).

2004 ir 2010 m. straipsniai, perspausdinti iš Rusijos spaudos apie Rusijos populiariąją kultūrą ir šios kultūros atstovus – estrados dainininkus, rusų aktorius (buvusius populiarius ir sovietiniu laikotarpiu), mažiau klasikinės kultūros atstovus, jau sudaro santykinai didesnę dalį, nei straipsniai, rašantys apie Lietuvoje vykstančius kultūros (taip pat ir populiariosios kultūros) renginius, įvykius, kultūros atstovus. Visa ši informacija „perkeliama“ skaitytoją į Rusijos Federacijos populiariosios (kartais klasikinės) kultūros erdvę, kuri neturi jokių sąlyčio taškų su Lietuva.

Šios tendencijos ryškėja ir kalbant apie politinį tapatumą su Lietuva aspektą. 1990 m. matomas aiškios redakcijos pozicijos nebuvimas rašant apie įvykius, susijusius su Lietuvos nepriklausomybės atkūrimu (skaitytojai daugiau informuojami apie įvykius, aktualijas; nėra griežtos orientacijos vien į Lietuvos rusus arba rusakalbius, bet labiau į visus Lietuvos piliečius; bandoma ieškoti kelių bendrapilietiškam visų etninių ir daugumos grupių taikiam sambūviui). O 2004 m. redakcijos pozicija tam tikrais (ypač Lietuvos integracijos į ES ir narystės NATO) klausimais daugiausia perimta iš rusų spaudoje vyraujančios pozicijos šių organizacijų atžvilgiu, nes vis daugiau straipsnių šiais klausimais perspausdinama iš Rusijos Federacijos spaudos (*Izvestija*, *Nezavisimaja gazeta*, *Moskovskij komsomolec* etc.). Įdomu, kad gegužės 9-osios dienos minėjimas ir Rusijos pergalės Antrajame pasauliniame kare pabrėžimas spaudoje yra pagrindinė tema, siejanti Rusiją (rusus) su Europa (matomas konstruojamas europinis identitetas), Rusiją įvardijant kaip Europos „vaduotoją nuo fašizmo“. Pradeda vyrauti temos visais politiniais Lietuvos ir Rusijos santykių klausimais, o ypač Lietuvos užsienio politikos atžvilgiu. Kalbant apie straipsniuose pateikiamos informacijos šaltinius, vyrauja Rusijos politikos apžvalgininkų, ekspertų, žurnalistų požiūris. Taigi galime teigti, kad straipsnių turinys nurodo į Lietuvos spaudoje rusų kalba konstruojamą tapatumą su Rusija (Rusijos Federacija). Matomas ypač stipriai palaikomas kultūrinis tapatumas su Rusija

per informaciją apie Rusijos populiariąją ir klasikinę kultūrą, perspausdintą iš Rusijos laikraščių ir sudarančią santykinai didesnę dalį informacijos, nei informacija apie Lietuvos (ne tik rusų) kultūros renginius.

Kalbant apie religiją ir jos svarbą, visais tirtais metais spaudoje rusų kalba dėmesys skiriamas stačiatikių religijai ir šie straipsniai orientuoti į stačiatikių religijos išpažinėjus, stačiatikių bendruomenę Lietuvoje. Tiek 1990 m., tiek 2004 ir 2010 m. (specialiame tam skirtame skyrelyje) rašoma apie Stačiatikių Bažnyčią Lietuvoje, apie stačiatikių religines apeigas, Lietuvos stačiatikių hierarchus, liturgiją. Kalbant apie religinį tapatumo aspektą, nelieka nepastebėtas ir sentikių, kaip Lietuvos senbuvių, istorinis, kultūrinis, religinis palikimas.

Pažymėtina, kad orientacija į rusų Lietuvoje arba rusakalbių auditoriją labiausiai matoma aprašant besikuriančias ir įsikūrusias nevyriausybinės rusų organizacijas, jų veiklą (daugiausia kultūrinę, susijusią su rusų liaudies kultūra). Rusiškai kalbantys skaitytojai, o ypač jaunoji karta, bandomi įtraukti į diskusijas rusiškumo, rusų tapatumo tema dienraščiuose skelbiant įvairius kūrybinius konkursus. Kalbant apie Lietuvos rusų bendruomenės problemas, atspindėtas spaudoje, – vienas aktualiausių klausimų, aptariamų visų peržiūrėtų metų (1990, 2004 ir 2010) Lietuvos spaudoje rusų kalba, – tai tautinių mažumų švietimas. Taip pat dar viena labai aktuali problema, kurią redakcija bando spręsti 1990 m., – tai kalbinė rusų integracija. Pakitus rusų kalbos statusui, Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, iškilo lietuvių kalbos vartojimo ir mokėjimo klausimas, todėl laikraštyje pradėta mokyti lietuvių kalbos. Įvairūs kiti klausimai arba supažindinimas su rusais, gyvenančiais atskiruose Lietuvos regionuose, ypač atsispindi prieduose „Вильнюсский вестник“ (atsiradusiame 2004 m.) ir „Клайпедский вестник“ (eina nuo 2010 m.). 2010 m. aktyviau publikuojama Rusijos Federacijos informacija, susijusi su tėvynainių programa.

LITERATŪRA

- Beresnevičius G., 2003. Rusiškai lietuviška. *Balsas*. Birželio 11 d. Prieiga: <http://www.balsas.lt/naujiena/279885/gintaras-beresnevicius-rusiskai-lietuviska> [žiūr. 2013 04 22].
- Beresnevičiūtė V., 2010. Prievartos retorika prieš visuomenės nebyliusius. *Etniškumo studijos* 1–2, Lietuvos socialinių tyrimų centras, Etninių tyrimų institutas. Vilnius: Eugrimas, 86–103.
- BNS. 2010. J. Karosas: tautinių mažumų spauda turi padėti išsaugoti tapatybę ir formuoti lojalumą valstybei, kurioje gyvenama. *Delfi*. Rugsėjo 13 d. Prieiga: <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/jkarosas-tautiniu-mazumu-spauda-turi-padeti-issaugoti-tapatybe-ir-formuoti-lojaluma-valstybei-kurioje-gyvenama.d?id=36481777> [žiūr. 2013 05 03].
- Eder K., 2009. A Theory of Collective Identity. Making Sense of the Debate on a „European Identity“. *European Journal of Social Theory*. 12 (4), 427–447.

- Frėjutė-Rakauskienė M., 2005. Etniškumo dėmenys žiniasklaidoje: Lietuvos spauda rusų kalba apie narystę ES. *Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos*. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas. 5 (14), 127–138.
- Frėjutė-Rakauskienė M., 2009. *Etninis nepakantumas Lietuvos spaudoje. Etniškumo studijos* 1. Socialinių tyrimų institutas, Etninių tyrimų centras. Vilnius: Eugrimas.
- Frėjutė-Rakauskienė M., 2011. Rusai Lietuvoje ir Latvijoje: europinio, regioninio ir lokalaus identitetų sąveika. *Etniškumo studijos* 1–2. Lietuvos socialinių tyrimų centras, Etninių tyrimų institutas. Vilnius: Eugrimas, 80–110.
- Gyventojai pagal tautybę, gimtąją kalbą ir tikybą. 2013. *Lietuvos Respublikos 2011 metų visuotinio gyventojų ir būstų surašymo rezultatai*. Lietuvos statistikos departamentas, 1–4.
- Halas E., 2008. Issues of Social Memory and their Challenges in the Global Age. *Time & Society*. Vol. 17, No. 1, 103–118.
- Kalėdienė L., 2010. Lietuvybės perspektyva Lietuvos miestuose. In: Ramonienė M., ed. 2010. *Miestai ir kalbos*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 71–89.
- Kokoškinas A., 2010. *Nelietuviška žiniasklaida Lietuvoje*. Gegužės 5 d. Prieiga: <http://www.media-house.com/arturas-kokoskinas-nelietuviška-ziniasklaida-lietuvoje/> [žiūr. 2013 05 03].
- Kraniauskienė S., 2012. Tautinės bendruomenės posovietinėje Klaipėdoje: naujų tapatybių paieškos ir jų reprezentacijos žiniasklaidoje. In: Kraniauskas L., Gedutis A., Acus A., Kraniauskienė S., Viluckienė J., Spiriajevas E., 2012. *Klaipėdos diskursai 1990–2010 m.: sociologinė miesto tapatybių rekonstrukcija*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 111–175.
- Le E., 2006. Collective memories and representations of national identity in editorials. Obstacles to a renegotiation of intercultural relations. *Journalism Studies*. Vol. 7, No. 5, 708–728.
- Liandzbergienė G., 2004. Ar egzistuoja rusakalbių žiniasklaida Lietuvoje? *Delfi*. Lapkričio 16 d. Prieiga: <http://www.delfi.lt/archive/ar-egzistuoja-rusakalbiu-ziniasklaida-lietuvoje.d?id=5483876> [žiūr. 2013 05 03].
- Maliukevičius N., 2008. *Rusijos informacijos geopolitikos potencialas ir sklaida Lietuvoje*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, politikos mokslai (02 S). Vilnius: Vilniaus universitetas.
- Maliukevičius N., 2010. Rusijos humanitarinė politika Lietuvoje – grėsmių šaltinis? *Rytų pulsas: analitinis informacinis biuletenis*. Rytų Europos studijų centras. 2 (30).
- Nevinskaitė L., 2009. Žiniasklaida užsienio kalbomis Lietuvoje: ką renkasi vartotojai. *Informacijos mokslai*. 51, 144–159.
- Potashenko G., 2010. Russians of Lithuania (1990–2010): Integration in Civil Society. *Ethnicity* 3. *Russian Minorities in the Baltic States*. Daugavpils University, Latvia, 99–109.
- Ramonaitė A., Maliukevičius N., Degutis M., 2007. *Tarp Rytų ir Vakarų: Lietuvos visuomenės geokultūrinės nuostatos*. Vilnius: Versus Aureus.
- Savelsberg J. J., King D. J., 2005. Institutionalizing Collective Memories of Hate: Law and Law Enforcement in Germany and the United States. *American Journal of Sociology*. Vol. 111, No. 2, 579–616.
- Sinočkina B., 2007. Spauda rusų kalba posovietinėje Lietuvoje: permaininga dinamika. *Etniškumo studijos* 2 (*Baltijos jūros regiono rusai: mažuma ir valstybė*). Socialinių tyrimų institutas, Etninių tyrimų centras. Vilnius: Eugrimas, 118–150.
- Startuoja 15 min.lt versijos anglų ir rusų kalbomis. 2012. *15 min.* Vasario 14 d. Prieiga: <http://www.15min.lt/mokslait/straipsnis/technologijos/startuoja-15minlt-versijos-anglu-ir-rusu-kalbomis-646-196084> [žiūrėta 2013 03 15].

- Šulmane I., 2010. The Russian Language Media in Latvia. In: Muiznieks N., ed. *Latvian-Russian Relations: Domestic and International Dimensions*. University of Latvia Press, 64–73.
- Šutinienė I., 2008. Socialinė atmintis ir šiuolaikinė lietuvių tautinė tapatybė. *Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos*. 8 (17), 31–55.
- Šutinienė I., 2003. Įvadas. In: Krukauskienė E., Šutinienė I., Trinkūnienė I., Vosyliūtė A. *Socialinė atmintis: minėjimai ir užmarštys*. Socialinių tyrimų institutas. Vilnius: Eugrimas, 5–13.
- TNS LT. 2011. *Žiniasklaidos tyrimų apžvalga*. Prieiga: http://www.tns.lt/data/files/Metines_apzvalgos/Ziniasklaidos%20tyrimu%20apzvalga%202011.pdf [žiūr. 2013 04 25].
- Triandafyllidou A., 1998. National Identity and the „Other“. *Ethnic and Racial Studies*. 21: 4, 593–612.
- van Dijk T. A., 2006. Discourse and manipulation. *Discourse & Society*. 17, 359–383.
- van Dijk T. A., 2000. *Ideology. A multidisciplinary approach*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.
- Zverko N., 2012. Pernai Lietuvoje leista 17 laikraščių rusų kalba. *Delfi*. Gegužės 7 d. Prieiga: <http://verslas.delfi.lt/media/pernai-lietuvoje-leista-17-laikrasciu-rusu-kalba.d?id=58666201> [žiūr. 2013 02 14].
- Vihalemm T., Jakobson V., 2011. Representations of the past in the Estonian Russian-language press: “own” or diaspora memory? *Nationalities Papers*. Vol. 39, No. 5, 705–731.
- Государственная программа. 2010. Prieiga: <http://www.fms.gov.ru/programs/fmsuds/files/gosprg.pdf> [žiūr. 2013 05 03].
- Добренков В. И., Кравченко А. И., 2004. Анализ документов: Общее положение. *Фундаментальная социология. Методика и техника исследования*. III. Москва: ИНФРА-М.

ANALIZUOTŲ TURINIO TYRIME ŠALTINIŲ SĄRAŠAS:

<i>Советская Литва</i> . 1990. № 1, 1 января.	<i>Советская Литва</i> . 1990. № 23, 30 января.
<i>Советская Литва</i> . 1990. № 2, 4 января.	<i>Советская Литва</i> . 1990. № 24–25, 31 января.
<i>Советская Литва</i> . 1990. № 3, 5 января.	
<i>Советская Литва</i> . 1990. № 4, 6 января.	<i>Эхо Литвы</i> . 1990. № 50, 1 марта.
<i>Советская Литва</i> . 1990. № 5, 9 января.	<i>Эхо Литвы</i> . 1990. № 51, 2 марта.
<i>Советская Литва</i> . 1990. № 6–7, 10 января.	<i>Эхо Литвы</i> . 1990. № 52, 3 марта.
<i>Советская Литва</i> . 1990. № 8, 11 января.	<i>Эхо Литвы</i> . 1990. № 53, 6 марта.
<i>Советская Литва</i> . 1990. № 9, 12 января.	<i>Эхо Литвы</i> . 1990. № 54–55, 7 марта.
<i>Советская Литва</i> . 1990. № 10, 13 января.	<i>Эхо Литвы</i> . 1990. № 56, 8 марта.
<i>Советская Литва</i> . 1990. № 11, 14 января.	<i>Эхо Литвы</i> . 1990. № 57, 10 марта.
<i>Советская Литва</i> . 1990. № 12–13, 16 января.	<i>Эхо Литвы</i> . 1990. № 58, 12 марта.
<i>Советская Литва</i> . 1990. № 14, 17 января.	<i>Эхо Литвы</i> . 1990. № 59, 13 марта.
<i>Советская Литва</i> . 1990. № 15, 18 января.	<i>Эхо Литвы</i> . 1990. № 60–61, 14 марта.
<i>Советская Литва</i> . 1990. № 16, 19 января.	<i>Эхо Литвы</i> . 1990. № 62, 15 марта.
<i>Советская Литва</i> . 1990. № 17, 20 января.	<i>Эхо Литвы</i> . 1990. № 63, 16 марта.
<i>Советская Литва</i> . 1990. № 18, 23 января.	<i>Эхо Литвы</i> . 1990. № 64, 17 марта.
<i>Советская Литва</i> . 1990. № 19, 24 января.	<i>Эхо Литвы</i> . 1990. № 65, 20 марта.
<i>Советская Литва</i> . 1990. № 20, 25 января.	<i>Эхо Литвы</i> . 1990. № 66, 21 марта.
<i>Советская Литва</i> . 1990. № 21, 26 января.	<i>Эхо Литвы</i> . 1990. № 67, 22 марта.
<i>Советская Литва</i> . 1990. № 22, 27 января.	<i>Эхо Литвы</i> . 1990. № 68, 23 марта.

- Эхо Литвы*. 1990. № 69, 24 марта.
Эхо Литвы. 1990. № 70, 27 марта.
Эхо Литвы. 1990. № 71–72, 28 марта.
Эхо Литвы. 1990. № 73, 29 марта.
Эхо Литвы. 1990. № 74, 30 марта.
Эхо Литвы. 1990. № 75, 31 марта.
Эхо Литвы. 1990. № 184, 1 сентября.
Эхо Литвы. 1990. № 185, 4 сентября.
Эхо Литвы. 1990. № 186, 5 сентября.
Эхо Литвы. 1990. № 187, 6 сентября.
Эхо Литвы. 1990. № 188, 7 сентября.
Эхо Литвы. 1990. № 189, 8 сентября.
Эхо Литвы. 1990. № 190, 11 сентября.
Эхо Литвы. 1990. № 191, 12 сентября.
Эхо Литвы. 1990. № 192, 13 сентября.
Эхо Литвы. 1990. № 193, 14 сентября.
Эхо Литвы. 1990. № 194, 15 сентября.
Эхо Литвы. 1990. № 195, 18 сентября.
Эхо Литвы. 1990. № 196, 19 сентября.
Эхо Литвы. 1990. № 197, 20 сентября.
Эхо Литвы. 1990. № 198, 21 сентября.
Эхо Литвы. 1990. № 199, 22 сентября.
Эхо Литвы. 1990. № 200, 23 сентября.
Эхо Литвы. 1990. № 201, 26 сентября.
Эхо Литвы. 1990. № 202, 27 сентября.
Эхо Литвы. 1990. № 203, 28 сентября.
Эхо Литвы. 1990. № 204, 29 сентября.
- Литовский курьер*. 2004. № 1, 8–14 января.
Литовский курьер. 2004. № 2, 15–21 января.
Литовский курьер. 2004. № 3, 22–28 января.
Литовский курьер. 2004. № 4, 24 января – 4 февраля.
Литовский курьер. 2004. № 17, 29 апреля – 5 мая.
Литовский курьер. 2004. № 18, 6–12 мая.
- Литовский курьер*. 2004. № 19, 13–19 мая.
Литовский курьер. 2004. № 20, 20–26 мая.
Литовский курьер. 2004. № 21, 27 мая – 2 июня.
Литовский курьер. 2004. № 34, 26 августа – 1 сентября.
Литовский курьер. 2004. № 35, 2–8 сентября.
Литовский курьер. 2004. № 36, 9–15 сентября.
Литовский курьер. 2004. № 37, 16–22 сентября.
Литовский курьер. 2004. № 38, 23–29 сентября.
Литовский курьер. 2004. № 39, 30 сентября – 6 октября.
Литовский курьер. 2010. № 1, 7–13 января.
Литовский курьер. 2010. № 2, 14–20 января.
Литовский курьер. 2010. № 3, 21–27 января.
Литовский курьер. 2010. № 4, 28 января – 3 февраля.
Литовский курьер. 2010. № 18, 6–12 мая.
Литовский курьер. 2010. № 19, 13–19 мая.
Литовский курьер. 2010. № 20, 20–26 мая.
Литовский курьер. 2010. № 21, 27 мая – 2 июня.
Литовский курьер. 2010. № 34, 26 августа – 1 сентября.
Литовский курьер. 2010. № 35, 2–8 сентября.
Литовский курьер. 2010. № 36, 9–15 сентября.
Литовский курьер. 2010. № 37, 16–22 сентября.
Литовский курьер. 2010. № 38, 23–29 сентября.
Литовский курьер. 2010. № 39, 30 сентября – 6 октября.